

Miskolci Egyetem
Gazdaságtudományi Kar
Hantos Elemér Gazdálkodás- és Regionális Tudományi Doktori Iskola

Varga Krisztina:

A társadalmi innováció mérhetőségének kihívásai
Társadalmi innovációs folyamatok vizsgálata a Nyírbátori járásban

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Tudományos vezető:

Dr. Tóth Géza
egyetemi docens, az MTA doktora

Doktori Iskola vezetője:

Prof. Dr. Balaton Károly
egyetemi tanár, az MTA doktora

Miskolc, 2020

Tartalom

I. A témaválasztás indoklása	2
I. 1. A kutatás célja, folyamata	3
I. 2. A kutatás főbb kérdései	5
I. 3. A kutatás hipotézisei	6
II. A kutatás elméleti alapjai	7
II. 1. Az innováció típusai közti kapcsolat	7
II. 2. A társadalmi innováció fogalmának evolúciója és kihívásai	7
II. 3. A társadalmi innováció folyamata	10
III. A kutatás új és újszerű megállapításai	12
III. 1. A társadalmi innovációs potenciált mérő komplex mutató	14
<i>III. 1. 1. A társadalmi innovációs folyamat input indikátorai</i>	15
<i>III. 1. 2. A társadalmi innovációs folyamat output indikátorai</i>	16
<i>III. 1. 3. A társadalmi innovációs folyamat hatás indikátorai</i>	16
III. 2. A kutatási eredmények összefoglalása – tézisek	17
III. 3. Az eredmények felhasználhatósága, további kutatási irányok	29
Irodalomjegyzék	31

*„Nem mindig lehet megtenni, amit kell,
de mindig meg kell tenni, amit lehet.”*

*Levelek 27
Bethlen Gábor*

I. A témaválasztás indoklása

A hazai és nemzetközi szakirodalom egyre növekvő figyelmet szentel a társadalmi innováció és hatásai vizsgálatának. A vizsgálandó területek közül a doktori értekezés keretein belül a **mérhetőség kérdéseivel foglalkozom**. A társadalmi innováció konceptualizálása, a társadalmi innovációs folyamat logikájának determinálása és mérési szintjeinek meghatározása, valamint az empirikus vizsgálaton alapuló modellezés releváns kihívások, a témával foglalkozó forrásmunkák azonban más megközelítésben vizsgálják ezen kérdéseket.

Kutatásom során a **téma iránti személyes érdeklődés motivált**. Az alulról szerveződő társadalmi törekvésekben való részvétel, a hátrányos helyzetű közösségek támogatása, valamint az újszerű együttműködések és megoldások ösztönzése gondolkodásomhoz nagyon közel áll. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye egyik leghátrányosabb helyzetű járásából származom, önkéntesként jelenleg is részt veszek a járás településeit támogató fejlesztési folyamatokban. Elsősorban hátrányos helyzetű fiatalok pályaeorientációjának segítségével működöm közre, ugyanakkor szegregációs kihívásokkal is foglalkozom. **Kutatási krédóm** a társadalmi innováció fogalmának fókuszában álló közösségi igények és válaszok beazonosítása és teljes körű vizsgálata a **részvételen alapuló kutatás** által. A társadalmi innovációs folyamatok középpontjában a közösség igényeinek kielégítése áll, hangsúlyozva a helyi, közösségi szinten értelmezhető újító ötletek problémamegoldásban jelentkező társadalmi hasznát. A társadalmi innováció a technikai innovációkkal együttműködve, egymást erősítve képes a helyi, a közösség szintjén megjelenő kihívásokra reagálni, a mindennapi problémákra megoldást találni, és ezáltal a közösség jóllétét is növelni. Az innovatív területek bővüléséből fakadó innovációk komplementer folyamatokként értelmezhetők.

A kutatás az Európai Unió által javasolt, a társadalmi innováció különböző szintjein meghatározott **mérési lehetőségeket vizsgálja a hátrányos helyzetű és komplex programmal fejlesztendő Nyírbátori járásban**. Az Európai Unió által preferált mérési indikátorok vizsgálata magában foglalja az ismert lokális és regionális szintű mutatók vizsgálatát, kitekintést téve az országos szintű indikátorok irányába, valamint a hátrányos helyzetű járáson belüli alkalmazhatóságuk elemzését.

A kutatás célja a társadalmi innováció szintjeinek és lokális szintű mérési keretfeltételeinek meghatározása, a társadalmi innováció logikai folyamatának azonosítása. A kutatás keretein belül a **társadalmi innovációt mint kreatív együttműködési folyamatot vizsgálom**, amely során kiemelt figyelmet fordítok az önkormányzatok által támogatott társadalmi kezdeményezések elemzésére. Az értekezés keretei között bemutatott társadalmi innovációs törekvések többszereplős, a helyi lakosság és a kutató bevonásán alapuló kezdeményezések. Jó gyakorlati elemzésük lehetővé teszi a társadalmi innováció folyamatának feltérképezését.

A kutatás során **kvantitatív és kvalitatív módszereket alkalmazok**. A statisztikai elemzések és az induktív logikán alapuló kvalitatív interjúk által feltárt empirikus adatok segítségével formálódik a társadalmi innovációs folyamat egyes szakaszainak elméleti kerete, és lehetővé válik **az elmélet és a gyakorlat összekapcsolása**. A kutatás keretei között elértem a megfelelő

„elméleti telítődési szintet” (Glaser-Strauss, 1967, Csedő, 2006). Az értekezés **újszerű eredménye a társadalmi innovációs logikai folyamat adaptív modelljének és a társadalmi innovációs folyamat lokális mérési módszertanának meghatározása az Európai Unió mérési módszereinek kritikai elemzését követően.**

A társadalmi innovációs folyamat mérési lehetőségeinek meghatározását különösen indokolja az Európai Unió kohéziós politikája, a Horizon 2020 (FP8), ami az EU kutatásfejlesztési és innovációs politikáját 2014-2020 között meghatározó nyolcadik keretprogram, valamint a különböző társadalmi kihívások kérdése. Az Európai Unió fő célkitűzései között szerepel a kontinens globális versenyképességének növelése, „az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés” (EC, 2014, 7. o.). A program összekapcsolja a kutatást és az innovációt, külön hangsúlyozva a társadalmi innováció szerepét (a műszaki és gazdasági innovációk mellett), amely a mérés keretfeltételeinek meghatározást is megköveteli. A gazdaság és a társadalom számos alapproblémája – mint a népességfogyás, munkanélküliség, migráció vagy a leszakadó térségek – olyan hosszú távú megoldásokat kíván, amelyek szükségessé teszik a társadalom szereplői közötti újszerű együttműködések, az állampolgárok közvetlen önkéntes részvételét a döntési folyamatokban, a társadalmi innovációs törekvések megvalósítását.

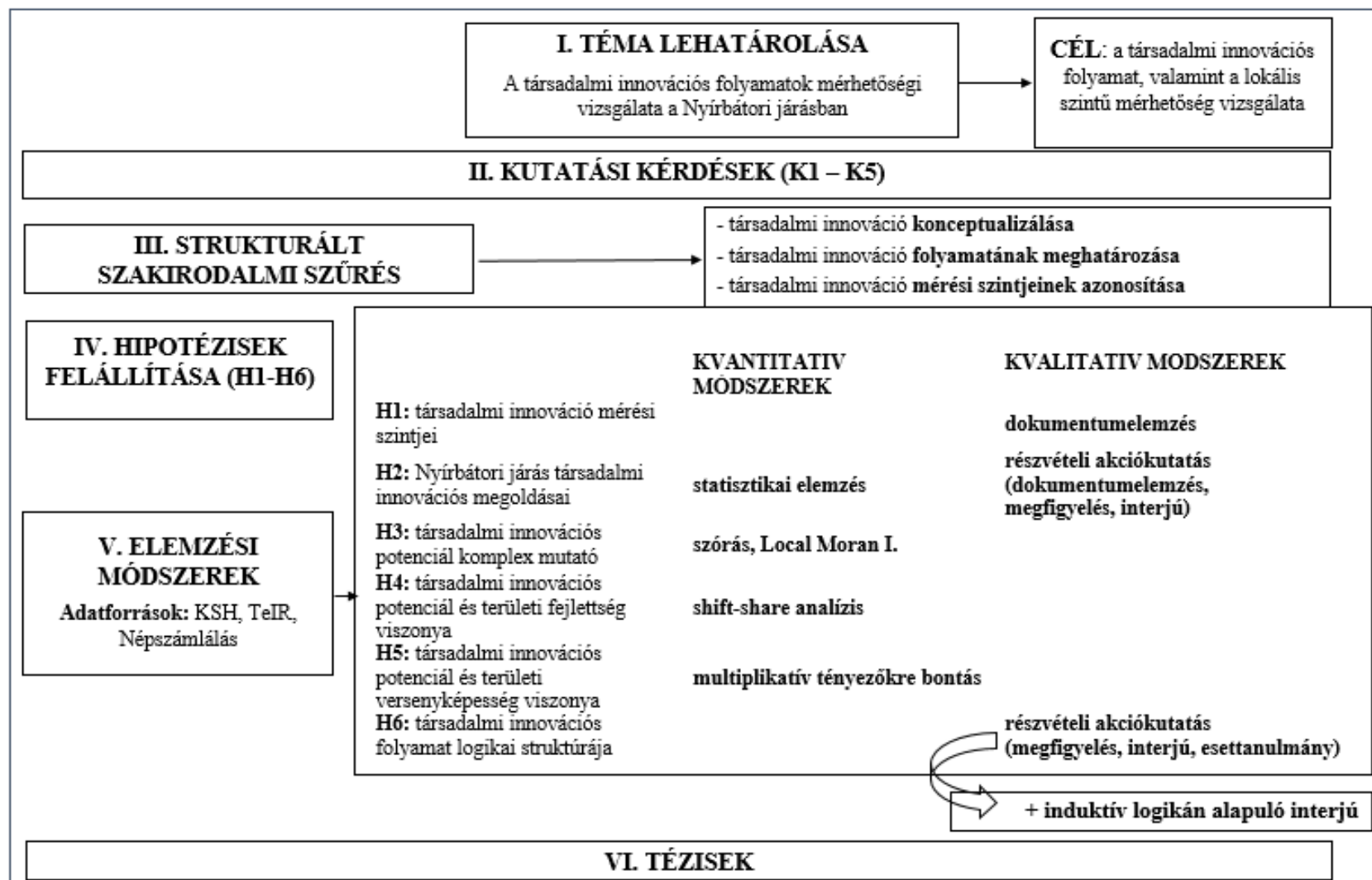
A Nyírbátori járás olyan komplex programmal fejlesztendő járás, amelyre perifériális elhelyezkedése miatt nem vagy csak kevésbé jellemzők a technikai innovációk. A magterületeken a műszaki, gazdasági innovációk megoldást jelenthetnek az életminőség fejlesztési kérdéseiben, a lemaradó, perifériális területeken azonban szükségszerű olyan új kezdeményezések ösztönzése, amelyek társadalmi innováción alapulnak. A regionális szintű különbségek mérséklése, a területi versenyképesség növelése olyan meghatározó tényezők az egyes települések innovációs folyamataiban, amelyek hangsúlyos szerepe vitathatatlan. A társadalmi innováció a felzárkózás egyik lehetséges eszközeként azonosítható a leszakadó települések, járások számára.

A disszertáció feltáró jellegű, induktív logikán alapuló kutatást ábrázol, amely a kutatási probléma részletes megértését segíti. Az értekezés keretei között **a konceptualizálási kérdések mellett a társadalmi innovációs kutatásokban újszerű módszertani megközelítéssel és az ezt validáló vizsgálattal foglalkozom.**

I. 1. A kutatás célja, folyamata

A disszertáció készítése során többértű célrendszert fogalmaztam meg. A kutatás fő célja egyrészt azon európai uniós irányelvek alapján meghatározott indikátorok vizsgálata, amelyek a társadalmi innovációs folyamat mérését segítik több szinten, másrészt a társadalmi innovációs folyamat logikájának azonosítása. A dolgozat további célja a Nyírbátori járás egyes településeinek komplex társadalmi innovációs vizsgálata. A vizsgálat során a részvételen alapuló, a közösséget érintő társadalmi változásokat eredményező akciókutatást alkalmaztam. A kutatás keretein belül a „háromszögelés” (triangulation) technikája alapján kvantitatív és kvalitatív módszerek ötvözését végeztem. A „mérés háromszögeléseként” (Webb et al., 1966, Balaton-Dobák, 1991) az adott probléma eltérő módon válik elemezhetővé, több adatforrás, módszer felhasználásával, és a következtetések érvényességének ellenőrzése is fokozható.

A vizsgált Nyírbátori járás esetében – a térstatisztikai módszerek mellett – induktív logikán alapuló interjúval, valamint a részvételi akciókutatás módszereivel (megfigyelés, dokumentumelemzés, esettanulmány) vizsgáltam a hipotéziseimet. A részvételi akciókutatás módszerét a téma sajátossága, a vizsgált járás speciális jellemzői alapján kiemelkedően fontosnak ítélt meg. A társadalmi innovációs folyamatok vizsgálata során egyértelműen kirajzolódott, hogy az egyes törekvések sikeres megvalósítása elképzelhetetlen a helyi lakosság aktív részvétele nélkül.

1. ábra: A kutatás folyamata, kapcsolódó hipotézisek és vizsgálati módszerek
Forrás: saját szerkesztés

A kezdeményezések alapvető célja az életszínvonal növelése, a közösségi igények kielégítése újszerű együttműködések révén, amely megköveteli a helyi lakosság hozzáállásának vizsgálatát, a helyi döntésekbe való tudatos részvételt. A lakosság döntésekben való bevonása mellett kutatóként én is részt vettem az adott járás egyes településeinek társadalmi törekvéseiben, nem csak megfigyelőként, hanem a kutatásban résztvevőkkel szorosan együttműködve. A hagyományos kutatói hozzáállástól és feladatoktól eltérően a vizsgálat során az előre meghatározott kutatási feladatokat, a társadalmi innovációs kezdeményezések megtervezését és megvalósítását a kutatásba bevont egyénekkal és szervezetekkel közösen végeztük.

A kutatás logikai felépítését az 1. ábra szemlélteti. A szakirodalmi áttekintés során ismertetem a társadalmi innováció fogalmi meghatározásait és elméletté válásának folyamatát. Vizsgálom a társadalmi és technikai innovációk közös jellemzőit és eltéréseit, valamint az innovációk közti kapcsolatot. Áttekintem a társadalmi innováció folyamatának kulestényezőit, továbbá vizsgálom a társadalmi innováció szintjeit és megjelenési formáit az adott szinteken. A szakirodalmi áttekintés során azonosításra kerülnek az Európai Unió által javasolt lokális, regionális és országos szintű mérési módszerek.

Az értekezés következő fejezetében átfogó elemzés keretein belül ismertetem a komplex programmal fejlesztendő Nyírbátori járás innovációs képességét befolyásoló és tükröző tényezőket. A statisztikai elemzést követően – a szakirodalmi előzmények és a témavezetővel való együttműködés alapján – meghatározom a Nyírbátori járás és tágabb környezete, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye településeinek társadalmi innovációs potenciálját. A társadalmi innovációs potenciál komplex mutató segítségével vizsgálom, hogy mennyiben kapcsolódnak a legfontosabb területi folyamatok a mutató által meghatározott képhez a megyében. Külön hangsúlyt fektetek a társadalmi innováció és a versenyképesség közti összefüggésekre.

A társadalmi innovációs kezdeményezések vizsgálatát és mérését jelentős mértékben segíti az jó gyakorlatok megismerése és esettanulmányként való rögzítése. A járás vizsgálatakor külön hangsúlyozásra kerülnek az (elsősorban) önkormányzati jó gyakorlatok, valamint a további innovációk generálásában nyújtott szerepük vizsgálata. Meghatározom az átadhatóságukhoz kapcsolódó, további társadalmi innovációt generáló lehetőségeket és korlátokat. A kutatás során vizsgálom azokat az eltéréseket, amelyek a statisztikai elemzések és az interjúk, megfigyelések között azonosíthatók.

Az egyes társadalmi innovációs törekvések feltárása esettanulmányok révén, valamint induktív logikán alapuló interjúk segítségével valósul meg, amely során lehetővé válik az elmélet gyakorlatból történő levezetése. A „megfelelő telítődési szint” (Glaser-Strauss, 1967, Csedő, 2006) elérését követően azonosítom a társadalmi innovációs folyamat adaptív modelljét.

I. 2. A kutatás főbb kérdései

Általános (elsődleges) kutatási kérdések:

1. Hogyan jellemezhető és strukturálható a társadalmi innovációs logikai folyamat?
2. Hogyan mérhető a társadalmi innováció lokális, regionális és országos szinten, valamint hogyan jellemezhető az egyes szintek egymásra épültsége?

Speciális (másodlagos) kutatási kérdések:

3. Meghatározható-e, és ha igen, hogyan definiálható a társadalmi innovációs potenciált mérő mutató a Nyírbátori járás települései vonatkozásában?

4. Milyen kapcsolat van a Nyírbátori járás települési társadalmi innovációs potenciálja és a területi fejlettség között?
5. Milyen összefüggés értelmezhető a versenyképesség és a társadalmi innováció között egy település vonatkozásában a Nyírbátori járásban?

I. 3. A kutatás hipotézisei

Kutatásom során a következő feltételes állítások vizsgálatából indultam ki:

H1: A társadalmi innováció lokális, regionális és országos szintű mérésének nincs egységesen elfogadott módszertana a szakirodalomban, a mérés során bevont indikátorok változatosak, ugyanakkor a mérési módszerek hierarchikus rendszerben kapcsolódnak egymáshoz.

Hipotézisem tesztelésére dokumentumelemzést végeztem.

H2: A Nyírbátori járás innovációs képességét tükröző és befolyásoló tényezők vizsgálata alapján a térségnek szüksége van általánosan alkalmazott és speciális társadalmi innovációs megoldásokra.

Hipotézisemet statisztikai elemzések és a részvételi akciókutatás módszereivel (megfigyelés, dokumentumelemzés, interjú) teszteltem.

H3: A települések esetében (mikro szintű társadalmi innováció) meghatározható egy indikátorrendszer, amelyből képezhető egy társadalmi innovációs potenciál mutató.

Hipotézisem tesztelésére szisztematikus szakirodalmi áttekintést és elemzést végeztem, és komplex mutatót számítottam.

H4: A Nyírbátori járás és tágabb környezete, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye települései esetében a társadalmi innovációs potenciál és a területi fejlettségi viszonyok között sokrétű, összetett kapcsolat van. A település fejlettségét elsősorban a térstruktúra befolyásolja, amihez a társadalmi innovációs potenciál hozzájárul.

Hipotézisem tesztelésére az egyes települések esetében az átlagtól való eltérést (szórást) számoltam, a Local Moran indexek számszerűsítését végeztem, valamint a területi és strukturális hatások elemzése érdekében shift-share analízist alkalmaztam.

H5: A Nyírbátori járás és tágabb környezete, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye vonatkozásában a társadalmi innovációs potenciál nagysága meghatározó egy-egy település versenyképességében.

Hipotézisemet a multiplikatív tényezőkre bontás módszerével teszteltem.

H6: A társadalmi tanulás folyamata kapcsolódik a társadalmi innováció folyamatához. A társadalmi tanulás előfeltétele és egyben eredménye a változási (tanulási) folyamatnak. A társadalmi innovációs jó gyakorlatok meghatározott szempontok alapján történő rögzítése és elemzése lehetővé teszi a folyamat adaptív modelljének meghatározását.

Hipotézisemet a részvételi akciókutatás módszereivel (megfigyelés, dokumentumelemzés, esettanulmány), valamint induktív logikán alapuló interjú segítségével vizsgáltam.

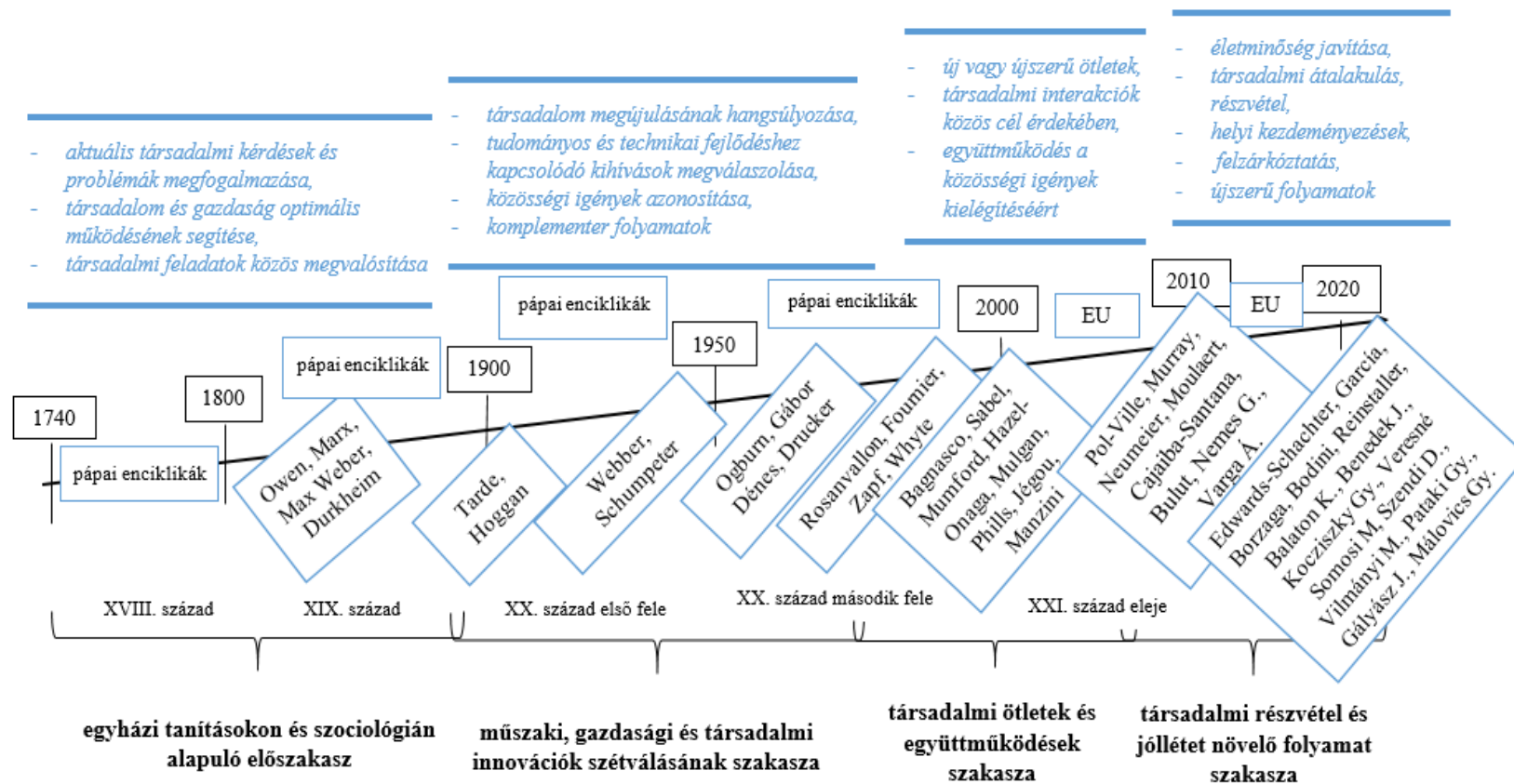
II. A kutatás elméleti alapjai

II. 1. Az innováció típusai közti kapcsolat

A szakirodalmi áttekintés alapján kijelenthető, hogy a társadalmi innovációk a technikai innovációk elválaszthatatlan társai, az innovációk komplementer folyamatokként értelmezhetők (Drucker, 1985, Freeman, 1988, Bulut et al., 2013, Kocziszky et al., 2015, Varga, 2017). Az új innovatív bázisok – mint a társadalmi újítások területe – segítik a technikai innovációk megvalósítását és eredményességét, ugyanakkor egymás erejét növelve képesek a társadalom jelenlegi kihívásaira reagálni (Varga, 2017). A társadalmi innováció sikeres megvalósítása a kulturális elfogadás, a gazdasági fenntarthatóság és a technológiai alkalmazhatóság függvénye (Bulut et al., 2013). A technikai és társadalmi innovációk együtt, egymást kiegészítve képesek a társadalom jól(l)étének biztosítására. Minden innováció típusnak van társadalmi vonzata, az innováció különböző típusai kölcsönhatásban állnak egymással és a gazdasági, valamint a társadalmi viszonyok átalakulásához vezetnek. Bulut és szerzőtársai (2013) szerint a társadalmi innováció közvetlen hatással van a technikai innovációkra, mivel képes változást előidézni az oktatásban, az egészségügyben, a foglalkoztatásban és általánosságban a társadalmi fejlődésben. Ennek értelmében a társadalmi innováció komplementere és hajtóereje a technikai innovációnak.

II. 2. A társadalmi innováció fogalmának evolúciója és kihívásai

A társadalmi innováció fogalmának kifejlődése, elméletté válása a XVIII. század közepén indult (2. ábra). A társadalmi innovációs kérdések megjelentek a pápai enciklikákban, a szociológusok, filozófusok elmélkedéseiben, majd később tudományos munkatársak, kutatók, civil szervezetek, kormányzati és kormányközi szervek vizsgálataiban, szakértői anyagaikban. A fogalom evolúciójának első szakasza (XVIII-XIX. század) egyházi tanításokon és szociológián alapul, előszakaszként, a fogalom körülhatárolási fázisaként azonosítható. A következő szakaszban (XX. század) hangsúlyossá válik az innováció elmélete, a műszaki, gazdasági és társadalmi innovációk szétválasztása. A 2000-es évek első évtizedében középpontba kerülnek a társadalom igényeit kielégítő megoldások, az újszerű ötletek, folytatódik az innovatív együttműködések szakasza. 2010-től kezdődően az egyén bevonásán alapuló társadalmi feladatmegoldás, a jóllétet növelő társadalmi folyamatok vizsgálata válik hangsúlyossá, a folyamatorientált megközelítés mentén.

2. ábra: A társadalmi innováció fogalmi evolúciója
 Forrás: saját szerkesztés (szakirodalmi áttekintés alapján)

A társadalmi folyamatokkal, innovációs tevékenységgel kapcsolatos tanulmányok száma az 1970-es évektől folyamatosan növekedett. A 2010-es években jelentősen megszorodott a társadalmi innovációt vizsgáló, elméleti és gyakorlati útmutatást adó publikációk száma. A társadalmi innovációnak jelenleg nincs egységesen elfogadott definíciója (Moulaert et al., 2005, Mulgan et al., 2007, Pol-Ville, 2009, Rüede-Lurtz, 2012, Kocziszy et al., 2015, Balaton-Varga, 2017, Szendi, 2018, Eichler-Schwarz, 2019, Nagy-Tóth, 2019). A fogalom eltérő megközelítései, jelentései strukturált szakirodalmi áttekintést követelnek meg a főbb hangsúlyokra, eredményekre, valamint folyamat- vagy eredményorientáltságra vonatkozó kérdések szerint.

A társadalmi innováció fogalmi meghatározása a szakirodalom strukturált vizsgálatát követeli meg. A szisztematikus áttekintés során – a szakirodalmi ajánlásoknak megfelelően – az alábbi lépések szerint végeztem a kutatást (Kunz, 2003; Adams et al., 2016; Eichler-Schwarz, 2019):

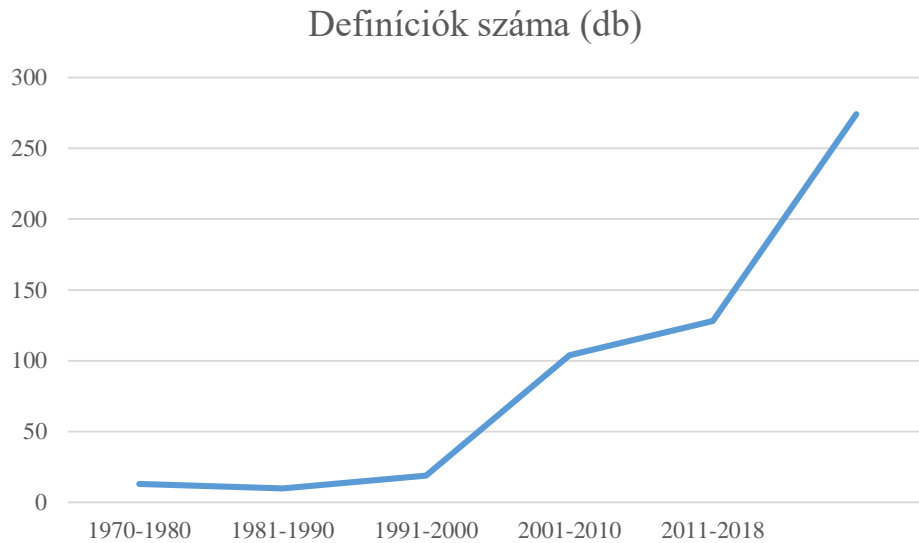
1. szakasz: áttekintés megtervezése,
2. szakasz: szisztematikus vizsgálat,
3. szakasz: eredmények publikálása.

A tervezési fázis során (1. szakasz) kijelöltem a választott adatbázist (Scopus), amely megkövetelte a kezdeti szűrésbe bevont társadalmi innovációs definíciók vizsgálatát is. Fő célként összesen 200 definíció, megközelítés vizsgálatát tűztem ki. A kezdeti szűrés során vizsgált megközelítések, valamint a Scopus adatbázisban elérhető tanulmányok összevetését követően meghatároztam a bevonandó magyar nyelvű publikációk és EU-s iránymutatások körét, valamint a soroló és kizáró kritériumokat is. A szisztematikus szűrés fázis során (2. szakasz) a duplikációk eltávolítása után maradt tanulmányok szűrési feltételek szerinti vizsgálatát végeztem el. A teljes szöveg alapján bevont tanulmányok értékelését, az eredmények összefoglalását a szisztematikus vizsgálat eredményeket publikáló fázisában (3. szakasz) végeztem el.

1. táblázat: A szisztematikus szakirodalmi áttekintés soroló és kizáró kritériumai

Soroló kritérium	Kizáró kritérium
Tanulmányok 1970-2018 között	Tanulmányok 1970 előtt, 2018 után
Magyar és angol nyelvű publikációk	Nem magyar vagy angol nyelvű publikáció
„Társadalmi innováció” (social innovation) kifejezés a címben, absztraktban és kulcsszavakban	„Társadalmi innováció” (social innovation) kifejezés nem található a címben, absztraktban, kulcsszavakban
Saját definíció a szövegben	

Forrás: saját szerkesztés

3. ábra: A vizsgálatba bevont társadalmi innovációs definíciók számának növekedése 1970 és 2018 között

Forrás: saját szerkesztés

A vizsgálat alapján – 1970 és 2018 között – közel 4600 társadalmi innovációval foglalkozó tanulmány született a Scopus adatbázisa alapján, amelyek esetében a kifejezés szerepelt a címben, absztraktban és kulcsszavakban. A vizsgálatba 450 tanulmányt vontam be, amelynek közel 2/3-a az elmúlt tíz évben született (2008-2018). Kutatásom keretein belül 262 önálló definíciót tartalmazó tanulmányt azonosítottam, ami kiegészült a vizsgált EU-s iránymutatásokban és magyar nyelvű publikációkban megtalálható definíciókkal (előbbi 1, utóbbi 11 definíciót jelent). A kutatás során a kezdeti célként meghatározott 200 definíció vizsgálatát jelentősen (37%-kal) meghaladva összesen 274 definíciót vizsgáltam meg.

A szisztematikus szakirodalmi áttekintés, a társadalmi innovációs megközelítések komplex vizsgálata után mértékadónak tekintem azon irányzatot, amely fókuszba helyezi a törekvések társadalmi jólét és jóllét növelését eredményező folyamatát. Kutatásom során a társadalmi innovációt úgy azonosítom, mint ami „új vagy újszerű válaszokat ad egy közösség problémáira azzal a céllal, hogy növelje a közösség jólétét” (Kocziszky et al., 2017, 16. o.). Az életszínvonal emelése mellett hangsúlyos az újszerű struktúrák megjelenése, valamint a társadalom cselekvőképességének ösztönzése. Kutatásom alapján „a társadalmi innováció olyan folyamat, amely új vagy újszerű együttműködések formájában növeli a közösség cselekvési hajlandóságát” (Balaton-Varga, 2017).

II. 3. A társadalmi innováció folyamata

Minden társadalmi innovációs folyamatban különböző szereplők vesznek részt, különböző kihívások kezelésére fókuszálva, eltérő megoldási javaslatokkal. A mikro szintű társadalmi innovációs kezdeményezés megvalósítása előre nem látható folyamat, amely során az állampolgárok, helyi lakosok egy-egy csoportja az új megoldások szimulációs vizsgálatát végzik. A társadalmi innováció dinamikus folyamat, amely a kreatív, proaktív tevékenységeken alapul, és komplex eredményekkel zárul.

2. táblázat: A társadalmi innovációs folyamat modelljei

MODELL	SZERZŐ	FOLYAMAT				
		1. szakasz	2. szakasz	3. szakasz	4. szakasz	5. szakasz
Alapmodell (3 lépcsős)	Mulgan, G. (2006), Kunze, C. – Becker, S. (2015), Seyfang, G. - Longhurst, N. (2016), Hatzl, S. et al. (2016)					
		ötletgenerálás	innováció	fenntarthatóság, diffúzió		
Bővített modell (4 lépcsős)	Barroso, J. M. (2011), Reeder, N. et al. (2012) EC (2013), Bund, E. et al. (2013), Dainienė- Dagilienė (2016)	javaslatok (ötletelés)	prototípus (helyzet- és kockázat- elemzés)	fenntarthatóság	teljesítmény- értékelés	
		ötletgenerálás	prototípus (pilot- program)	diffúzió, teljesítményértékelés	adaptáció (társadalmi tanulás)	
Komplex modell (4 vagy 5 lépcsős)	Tardif, C. – Harrison, D. (2005), Mulgan, G. (2010), Neumeier, S. (2012), Nemes, G. – Varga, Á. (2015), Baltazar Herrera, M. E. (2015), Edwards- Schachter, M. – Wallace, M. L. (2017), Döringer, S. (2017)	helyzetértékelés	ötletgenerálás	prototípus	teljesítmény- értékelés	intézményesülés (társadalmi tanulás)

Forrás: saját szerkesztés (szakirodalmi áttekintés alapján)

A szakirodalom strukturált vizsgálatát követően kijelenthető, hogy a mikro szintű társadalmi innovációs folyamat modelljei sokrétűek és komplexek. A modellek bemutatását és vizsgálatát követően, valamint a társadalmi innovációs folyamat kulcstényezőinek ismeretében, meghatároztam a társadalmi innováció folyamatát, amely folyamat segítségével vizsgáltam a Nyírbátori járás társadalmi innovációs törekvéseit. A társadalmi innováció adaptív folyamatmodelljének meghatározása során arra törekedtem, hogy a szakirodalom által megfogalmazott kulcstényezőket integráljam a modellbe, ugyanakkor az induktív logikán alapuló interjúk segítségével azon tényezők is megjelenjenek, amelyek hangsúlyos elemei a folyamatnak a gyakorlatban. Az interjúk eredményei szintén a folyamatmodell részévé váltak, így lehetővé vált az elmélet és a gyakorlat összekapcsolása.

A társadalmi innovációs folyamat modelljeinek kiindulópontja a társadalomban megjelenő igényekre való reagálás (ötletgenerálás), az innováció mint transzformációs folyamat, valamint a fenntarthatóság és diffúzió. A bővített modellek esetében megjelenik a visszacsatolás (teljesítményértékelés), ami kiegészül a helyzet- és kockázatelemzés folyamataival. A komplex modellek a folyamat elemzése során kiemelt figyelmet fordítanak a társadalmi tanulásra, amely egyaránt lehet kiindulópontja és eredménye is a társadalmi innovációnak.

III. A kutatás új és újszerű megállapításai

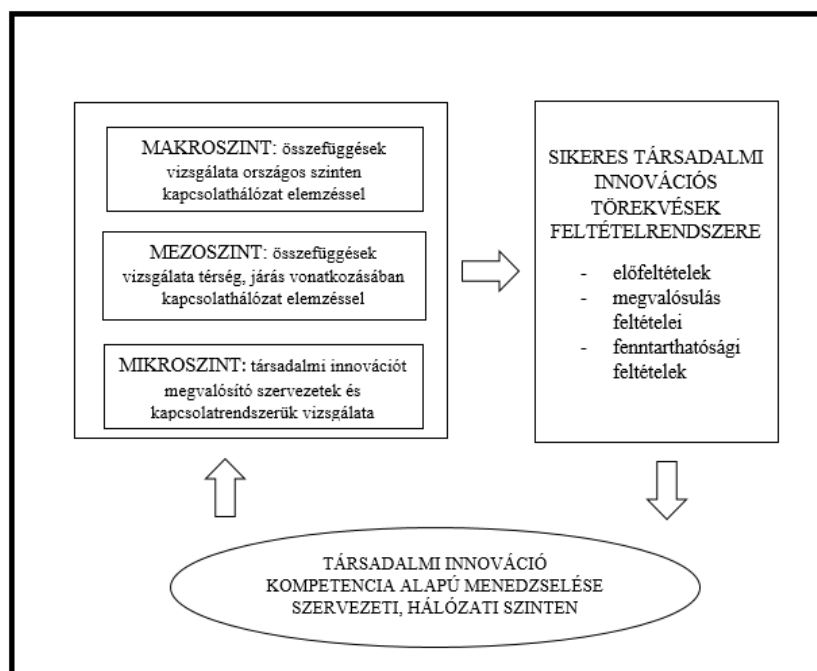
A XXI. század társadalmi és gazdasági kihívásai túlmutatnak a korábbi innováció-kutatások kérdésein, és a különböző innováció típusok újszerű, átgondolt elemzését követelik meg. Napjaink hangsúlyos innovációs kutatásai a társadalmi kérdésekhez kapcsolódó újítások vizsgálatát is megkövetelik.

Az innováció mérési módszertanára vonatkozó kérdések és iránymutatások (OECD, 1963, EC, 2006, 2012, Schmitz et al., 2013, Bund et al., 2015, Veresné Somosi-Varga, 2018) alapján a mérési módszertan meghatározása igen eltérő módon alakult a természettudományi, műszaki innovációk és a társadalmi innovációk terén. A technikai innovációk mérésére vonatkozóan számos módszertani ajánlás született (pl. Community Innovation Survey – az EU tagállamaiban két évente elvégzett innováció-felmérés), a társadalmi innováció mérési keretfeltételei azonban egyelőre nem egyértelműek. A kutatás során alapvető célkitűzés egy olyan mérési struktúra meghatározása, amely képes a társadalmi innovációs folyamat mikro- és mezo szintű mérését biztosítani, és az egyes tevékenységi szintek közti kapcsolatot elemezni. A mérési keretfeltételekkel szemben elvárás, hogy a mérési eredmények elemzése segítségével a társadalmi innovációs törekvések generálását, valamint a leghátrányosabb térségek számára adaptálható jó gyakorlatok „átültetését” is lehetővé tegyék.

A társadalmi innováció mérési struktúrájának meghatározása komplex feladat, amely megköveteli a technikai innovációk mérését szolgáló módszertanok kínálta lehetőségek és korlátok vizsgálatát. A társadalmi innováció mérése során – a technikai innovációknál azonosított rendszerszerűségnek megfelelően – kiindulópont az indikátorok meghatározása, és input-, output-, illetve hatásmutatóként való azonosításuk.

Szakirodalmi áttekintés alapján kijelenthető, hogy a mikro-, mezo- és makro szintű társadalmi innovációs törekvések komplex módon vizsgálhatók, méréjük során kiemelt szerepe van a mérési módszerek egymásra épülésének.

Mikro szinten a társadalmi innovációs törekvéseket megvalósító szervezetek és kapcsolatrendszerük vizsgálata alapvető fontosságú. A lokális szintű mérések száma csekély, noha ezen kezdeményezések empirikus vizsgálata alapvetően fontos a helyi döntéshozók társadalmi innovativitásának növelése, a helyi szintű kezdeményezések generálása érdekében.

4. ábra: Többszintű társadalmi innovációs folyamat vizsgálata
Forrás: Veresné Somosi-Varga, 2018

Mezo szinten a térség – az értekezés tárgyát tekintve a járás – társadalmi innovációs kezdeményezési vizsgálhatók kapcsolathálózat elemzéssel. A regionális szintű mérési módszerrel szemben elvárás, hogy a kvantitatív elemzésen túl kiemelt figyelmet fordítson a társadalmi innovációs folyamat érintettjei közti együttműködésekre, kvalitatív vizsgálatára.

A makro szintű társadalmi innovációs törekvések vizsgálata esetében az országos összefüggések elemzése alapvető fontosságú. Országos szintű mérési módszertan alkalmazása szükséges, amely – illeszkedve az adott ország esetében elérhető adatokhoz – alkalmas összehasonlító elemzések elvégzésére.

A szakirodalom egyre növekvő figyelmet fordít a társadalmi innovációs potenciál vizsgálatára, annak a versenyképességhez való aktív hozzájárulása miatt. Különösen hangsúlyos szerepe van a társadalmi innovációs folyamatoknak a periférikus helyzetű térségek felzárkózási folyamataiban. A hátrányos helyzetű térségek felzárkózásának támogatása kiemelt prioritásként szerepel az Európai Unió politikájában, így számos projekt, kutatási feladat kapcsolódik a mérési keretfeltételek azonosításához. A regionális egyenlőtlenségek csökkentésének kulcstényezője az innováció (Nemes Nagy, 1990, Ewers-Brenck, 1992, Kocziszky et al., 2015, Szendi, 2018, De Palo, 2018, Widuto, 2019). A társadalmi innováció a társadalmi-gazdasági mutatók alapján hátrányos, periférikus helyzetű térségek számára új eszközként, modellként azonosítható, folyamatának vizsgálata, mérési módszertanának meghatározása különösen indokolt az Európai Unió átfogó harmonikus fejlődésének előmozdítása érdekében.

Az értekezés keretei között 4-4 módszert vizsgáltam meg a lokális, regionális és országos mérési módszerek közül. A vizsgált lokális, regionális és országos szintű mérési módszerek alapján kijelenthető, hogy számos kísérlet azonosítható, ami a társadalmi innovációs folyamat mérésére, a társadalmi innovációs képességek meghatározására fókuszál, ugyanakkor nincs egységesen elfogadott módszertan. Ahogy a társadalmi innováció fogalma esetében is, a társadalmi törekvések vizsgálata, mérési indikátorainak meghatározása átfogó elemzést követel meg. A fenti módszerek áttekintését követően kijelenthető, hogy a társadalmi innováció mérési módszertana a különböző szinteken eltérő mutatók használatára épül. Az egyes módszerek – főként az elérhető adatok eltérő köréből kifolyólag – országonként változhatnak. Vannak

általános ajánlások, amelyek azonban elsősorban az országos szintű mérések esetében alkalmazhatók. A legtöbb társadalmi innovációt mérési módszert meghatározó tanulmány a mikro szintű méréshez esettanulmányok vizsgálatát, a makro szintű törekvések elemzéséhez statisztikai vizsgálatot javasol. Hangsúlyozzák a bevont indikátorok számszerűsítésének követelményét, amely azonban bizonyos mutatók esetében még országos szinten sem érhető el (pl. önkéntes munka). Külön nehezíti a mérési módszertan meghatározását az eltérő fogalmi keretek használata, a szervezetekre vonatkozó különböző jogszabályi keretek dinamikus formálódása. Maga a mérési módszer is egy tanulási folyamat eredményeként határozható meg. A makro szintű kezdeményezések vizsgálatának túlsúlya még jellemző, de egyre növekvő intenzitással jelennek meg azon módszerek, amelyek a helyi szintű törekvések folyamatának, hatásainak számszerűsítését célozzák meg. Ezen számítások egy jelentős része a makro szintű vizsgálatba bevont indikátorok lokális méréshez való illesztését kísérel meg. A fenti módszerek vizsgálata alapján megállapítható, hogy a különböző szintű mérési módszerek hierarchikus rendszerben kapcsolódnak egymáshoz, ugyanakkor eltérés mutatkozik az indikátorok esetében.

III. 1. A társadalmi innovációs potenciált mérő komplex mutató

A társadalmi innovációs folyamat mérési keretfeltételeink meghatározása során arra törekedtem, hogy kutatás során vizsgált módszerek szintéziseként olyan mérési módszert alkalmazzak a Nyírbátori járás esetében, amely a járás egyes települései társadalmi innovációs potenciálját számszerűsíti. Kevés olyan ajánlás azonosítható, amely konkrét számítási eljárással párosul lokális szinten, ugyanakkor Kocziszky és szerzőtársai (2015), valamint Szendi (2018) vizsgálatai megfelelő alapot adtak a mérésre vonatkozó kutatási kérdések megválaszolásához. Ennek elsődleges oka, hogy az említett vizsgálatok perifériális területekre fókuszálnak, ami a Nyírbátori járás esetében meghatározó vizsgálati szempont. Kutatásom során a fenti vizsgálatokra és a témavezetőm által megfogalmazott javaslatokra, kialakított módszertanra (Nagy-Tóth, 2019, Varga et al., 2020) alapozva vizsgáltam a Nyírbátori járás és tágabb környezete, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye településeinek társadalmi innovációs potenciálját, valamint néhány statisztikai mutatóval és a versenyképességgel való kapcsolatát. A vizsgálat során a társadalmi törekvések folyamatára fókuszálva azonosítottam azon input, output és hatás indikátorokat, amelyek alapján meghatározható a társadalmi innovációs potenciál komplex mutatója. A társadalmi innovációs potenciál – ahogy a korábbi fejezetekben is kiemeltem – azon képességek összességét jelenti, amelyek a társadalmi innovációk létrehozását segítik (Kocziszky et al., 2015, Szendi, 2018, Kleverbeck et al., 2019, Nagy-Tóth, 2019).

Az indikátorrendszer – a társadalmi innovációs folyamat rendszerszerűségének megfelelően – input, output és hatás indikátorokra bontható. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, kiemelten a Nyírbátori járás vizsgálata során 8 mutatót vontam be az egyes indikátorcsoportokba.

A társadalmi innovációra való képesség megalapozott vizsgálata érdekében az alábbi intézkedések indokoltak (Nagy-Tóth, 2019):

- a mutatók forrása a Központi Statisztikai Hivatal adatbázisa (2015-2018, kivéve a legutóbbi népszámlálásból származó mutatók)
- a mutatók vonatkozásában négy év átlaga kerül be az elemzésbe, így lehetővé válik az évről évre történő ingadozások kiszűrése,
- a mutatószámrendszer összeállításánál tekintetbe kell venni, hogy a mutatók nem egy irányba mutatnak, így az olyan mutatók esetében, ahol az alacsony érték jelenti a kedvező helyzetet, a mutatók reciprokát kell vizsgálni (pl. a munkanélküliségi arány –

alacsonyabb értékű mutató vagy egy lakosra jutó kifizetett pályázati összeg – magasabb érték jelent kedvezőbb helyzetet a társadalmi innováció vonatkozásában),

- az indikátorcsoportokban a mutatók normalizálása szükséges az egymáshoz történő mérés érdekében,
- a mérés folyamatában az input, output és hatás mutatócsoportokban a normalizált adatok átlaga kerül kiszámításra,
- az indikátorok jellemzése érdekében az átlagtól való eltérések (standard szórás) és a Local Moran I klaszterek kerülnek bemutatásra.

Az input, output és hatás indikátorcsoportok átlagából meghatározható egy komplex, társadalmi innovációs potenciált mérő mutató.

A komplex indikátor számításához az egyes indikátorok normalizálása szükséges. Az egyes tényezőkhöz tartozó mutatók értékeit átlagoltam. A tényezők átlagából számtani átlaggal határozható meg a komplex mutatószám. A módszer megegyezik a Központi Statisztikai Hivatal járások fejlettségére vonatkozó számításainak módszerével. A számítás előnye a könnyű értelmezhetőség és a reprodukálhatóság. A módszer további előnye, hogy nem alkalmaz súlyozást (ezzel nem emeli ki egyik tényezőt sem a többi kárára), amely a módszert bírálhatóvá tenné. Hátránya, hogy alkalmazásával egyes esetekben nem megállapítható, hogy az egyes tényezők, valamint a komplex mutató kialakításakor mely indikátornak volt meghatározó szerepe.

III. 1. 1. A társadalmi innovációs folyamat input indikátorai

A társadalmi innovációt mérő input indikátorok azon mutatók, amelyek a társadalmi innovációs folyamat indukáló tényezői. Az indikátorcsoport az alábbi, tényezőcsoportok alapján tagolt mutatók szerint számszerűsíthető (Benedek et al., 2015; Nagy-Tóth, 2019):

3. táblázat: A társadalmi innováció input indikátorai

TÉNYEZŐCSOPORT		MUTATÓ
<div style="display: flex; flex-direction: column; align-items: center;"> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-bottom: 10px;">INPUT</div> <div style="font-size: 2em; margin-bottom: 10px;">↓</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px;">OUTPUT</div> <div style="font-size: 2em; margin-bottom: 10px;">↓</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px;">HATÁS</div> </div>	intézményi tényezők	- civil szervezetek száma (db/10 000 lakos)
	telephelyi tényezők	- működő vállalkozások száma (db/1 000 lakos) - nonprofit vállalkozások száma (db/1 000 lakos)
	humán tényezők	- a gyermeknépesség aránya a lakónépességből (%) - száz gyermekkorúra jutó időskorú (fő) - eltartottsági ráta (gyermek (0-14 éves) és idős népesség (65-X éves) a 15-64 éves népesség %-ában) - átlagos elvégzett osztályszám (osztály)
	aktivitási tényezők	- aktivitási ráta (adófizetők/népesség*100; %)
		-

Forrás: saját szerkesztés (Benedek et al., 2015 és Nagy-Tóth, 2019 alapján)

III. 1. 2. A társadalmi innovációs folyamat output indikátorai

A társadalmi innovációt mérő output indikátorok azon mutatók, amelyek a társadalmi innovációs folyamat megvalósításának eredményeként azonosíthatók. Az indikátorcsoport az alábbi, tényezőcsoportok alapján tagolt mutatók szerint számszerűsíthető (Benedek et al., 2015; Nagy-Tóth, 2019):

4. táblázat: A társadalmi innováció output indikátorai

		TÉNYEZŐCSOPORT	MUTATÓ
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center; width: fit-content; margin: 0 auto;">INPUT</div> <div style="text-align: center; margin: 5px 0;">↓</div> <div style="text-align: center; margin: 0 auto;"> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: 100px; height: 100px; display: flex; flex-direction: column; align-items: center; justify-content: center;"> O U T P U T </div> <div style="font-size: 3em; font-weight: bold; margin-top: 5px;">↓</div> </div> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center; width: fit-content; margin: 0 auto;">HATÁS</div>			
		gazdasági tényezők	<ul style="list-style-type: none"> - egy főre jutó pályázati kifizetett összeg (ezer Ft) - közfoglalkoztatottak aránya a 15-64 éves népességhez viszonyítva (%)
		kulturális tényezők	<ul style="list-style-type: none"> - kulturális rendezvényeken részt vevők száma (fő/1 000 lakos)
		szociális tényezők	<ul style="list-style-type: none"> - szegregátumban élők aránya (%) - szociális étkeztetésben részesülők száma (fő/1 000 lakos)
	egészségügyi tényezők	<ul style="list-style-type: none"> - házi segítségnyújtásban részesülők száma (fő/1 000 lakos) <ul style="list-style-type: none"> - munkanélküliségi arány (%) - egy háziorvosra és házi gyermekorvosra jutó betegforgalom (fő) 	

Forrás: saját szerkesztés (Benedek et al., 2015 és Nagy-Tóth, 2019 alapján)

III. 1. 3. A társadalmi innovációs folyamat hatás indikátorai

A társadalmi innovációt mérő hatás indikátorok azon mutatók, amelyek a társadalmi innovációs folyamat fenntarthatóságát, hosszú távú eredményeit mutatják. Az indikátorcsoport az alábbi, tényezőcsoportok alapján tagolt mutatók szerint számszerűsíthető (Benedek et al., 2015; Nagy-Tóth, 2019):

5. táblázat: A társadalmi innováció hatás indikátorai

	TÉNYEZŐCSOPORT	MUTATÓ
	szociális feltételek tényezői	<ul style="list-style-type: none"> - egy főre jutó jövedelem (ezer Ft) - a 7 éves és idősebb népességből az általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya (az iskolát el nem végzettekkel együtt), (%)
	családi viszonyok tényezői	<ul style="list-style-type: none"> - egyszemélyes háztartások aránya (%) - három és több gyerekkel rendelkező családok aránya (%)
	biztonságérzet tényezői	<ul style="list-style-type: none"> - regisztrált bűncselekmények száma (db/1 000 fő)
	társadalmi infrastruktúra tényezői	<ul style="list-style-type: none"> - tartós bentlakásos elhelyezést nyújtó intézmények működő férőhelyeinek száma (db/1 000 fő)
	megélhetési feltételek tényezői	<ul style="list-style-type: none"> - a 0-1 millió forint jövedelemsávban kereső adózók aránya (%)
	környezeti feltételek tényezői	<ul style="list-style-type: none"> - rendszeresen tisztított közterület aránya (%)

Forrás: saját szerkesztés (Benedek et al., 2015 és Nagy-Tóth, 2019 alapján)

A komplex mutató számításához az egyes indikátorok normalizálását követően, a tényezők átlagából számtani átlag alapján határozható meg a társadalmi innovációs potenciál mutató.

III. 2. A kutatási eredmények összefoglalása – tézisek

A kutatás főbb eredményeit a kutatás kiindulópontjaként szolgáló hipotézisek mentén foglalom össze. A kutatás során az alábbi hipotézisből indultam ki:

H1: A társadalmi innováció lokális, regionális és országos szintű mérésének nincs egységesen elfogadott módszertana a szakirodalomban, a mérés során bevont indikátorok változatosak, ugyanakkor a mérési módszerek hierarchikus rendszerben kapcsolódnak egymáshoz.

Hipotézisem tesztelésére III. 4. 3. alfejezetben **dokumentumelemzést végeztem.**

6. táblázat: A társadalmi innovációt mérő vizsgálatba bevont módszerek

	LOKÁLIS MÉRÉS	REGIONÁLIS MÉRÉS	ORSZÁGOS MÉRÉS
MÓDSZEREK	Social Innovation Indicators (IndiSI)	Regionális innovációs képesség (IndiSI)	Európai társadalmi innovációs index (ESII)
	Társadalmi innovációs képesség (Bund et al.)	Regionális sebezhetőségi index (SIMPACT)	Blueprint of Social Innovation Indicator (TEPSIE)
	Társadalmi innovációs folyamat TBL szerinti mérése (Dainiené-Dagiliené)	Regionális társadalmi innovációs potenciál (Benedek et al.)	Társadalmi hatás mérése (OECD)
	Komplex társadalmi innovációs index (Szendi)	Regionális társadalmi innovációs index (RESINDEX)	Társadalmi innovációs index (SII, The Economist Intelligence Unit)

Forrás: saját szerkesztés

A szakirodalmi áttekintés alapján kijelenthető, hogy a mikro-, mezo- és makro szintű társadalmi innovációs törekvések komplex módon vizsgálhatók, mérésük során kiemelt szerepe van a mérési módszerek egymásra épülésének. A vizsgált lokális, regionális és országos szintű mérési módszerek a társadalmi innovációs képességek meghatározására fókuszálnak. Az áttekintett módszerek alapján kijelenthető, hogy a társadalmi innováció mérésének nincs egységesen elfogadott módszertana, és az egyes módszerek a különböző szinteken eltérő mutatók használatára épülnek. Az egyes módszerek – főként az elérhető adatok eltérő köréből kifolyólag – országonként változhatnak. A makro szintű kezdeményezések vizsgálatának túlsúlya még jellemző, de egyre növekvő intenzitással jelennek meg azon módszerek, amelyek a helyi szintű törekvések folyamatának, hatásainak számszerűsítését célozzák meg. Ezen számítások egy jelentős része a makro szintű vizsgálatba bevont indikátorok lokális méréshez való illesztését kísérel meg, ugyanakkor konkrét számítás csak kevés esetben történt. A fenti módszerek vizsgálata alapján megállapítható, hogy a különböző szintű mérési módszerek hierarchikus rendszerben kapcsolódnak egymáshoz, ugyanakkor eltérés mutatkozik az indikátorok esetében. A vizsgálat alapján **az 1. hipotézist elfogadtam**, és az alábbi tézist fogalmaztam meg:

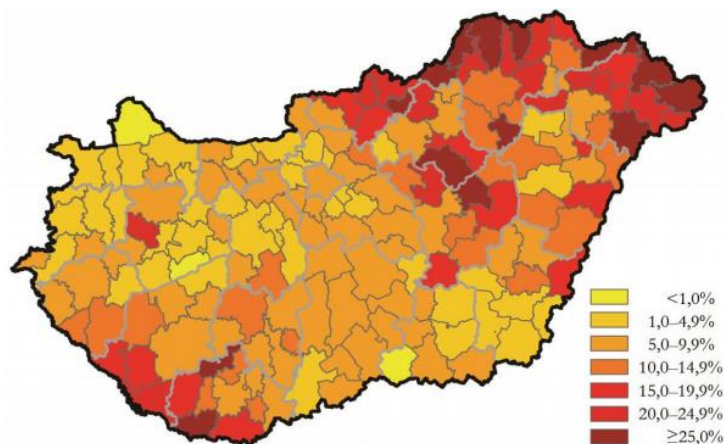
T1: A társadalmi innováció mérési módszerei alapvetően a makro szintű társadalmi innovációs folyamatok mérésére fókuszálnak. A mérési módszerekben alkalmazott lokális, regionális és országos szintű mutatók alapján kialakítható egy olyan indikátorhalmaz, amely a különböző területi szintek legkisebb közös többszörőseként határozható meg. A különböző szintű folyamatok mérésébe bevont mutatók mennyisége, típusa és súlya az adott szinten értelmezhető és elérhető adatok függvényében határozható meg.

A társadalmi innovációs folyamatok mérhetőségi kihívásainak vizsgálatát a hátrányos helyzetű Nyírbátori járásban végeztem el. A vizsgálat kiindulópontját azon feltételezés jelentette, hogy a lemaradó, perifériális területeken szükségszerű olyan új kezdeményezések ösztönzése, amelyek társadalmi innováción alapulnak

H2: A Nyírbátori járás innovációs képességét tükröző és befolyásoló tényezők vizsgálata alapján a térségnek szüksége van általánosan alkalmazott és speciális társadalmi innovációs megoldásokra.

Hipotézisemet az V. 2. fejezetben **statisztikai elemzések és a részvételi akciókutatás módszereivel (megfigyelés, dokumentumelemzés, interjú)** teszteltem. A Nyírbátori járás a komplex programmal fejlesztendő járások rangsorában a 13. helyen szerepel, három város (Nyírbátor, Nyírlugos, Máriapócs) és 17 község tartozik hozzá. Komplex mutatója 27,15, ami a 46,68-as átlag 60%-át sem éri el.

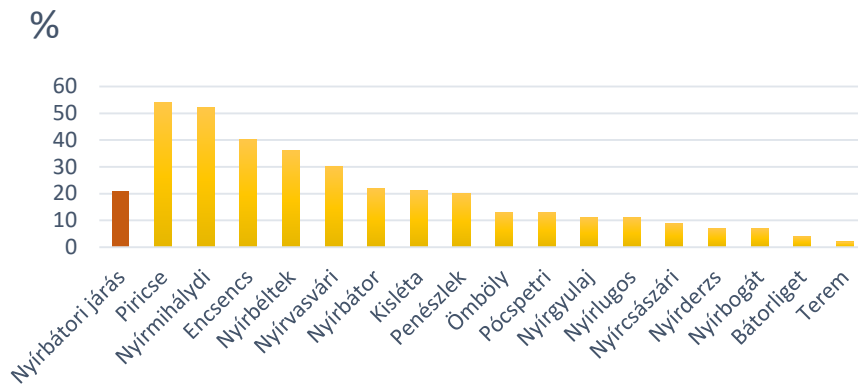
A komplex programmal fejlesztendő járásokban összességében a gyermekkorúak (0-14 évesek) magasabb és az időskorúak (60-x) alacsonyabb részaránya jellemző (KSH, 2016). Az öregedést mérő mutató (az állandó népességből a 100 0-14 évesre jutó 60-x évesek száma) a komplex programmal fejlesztendő járások esetében lényegesen kisebb az országos átlagnál. A gyermekkorúak kiemelkedően magas aránya jellemző Szabolcs-Szatmár-Bereg megye járásaira, így a Nyírbátori járásra is. Ezekben a térségekben az időskorúak aránya alacsonyabb, a járások fiatalos korszerkezetűek. A fiatalos korszerkezetű járások (mint a Nyírbátori járás) demográfiai jellemzőit befolyásolják az etnikai sajátosságok, vagyis a roma nemzetiségűek jelentős részaránya.

5. ábra: A roma népesség járásokon belüli aránya, (Debreceni Egyetem felmérése, 2010-2013)

Forrás: Pénzes et al., 2018

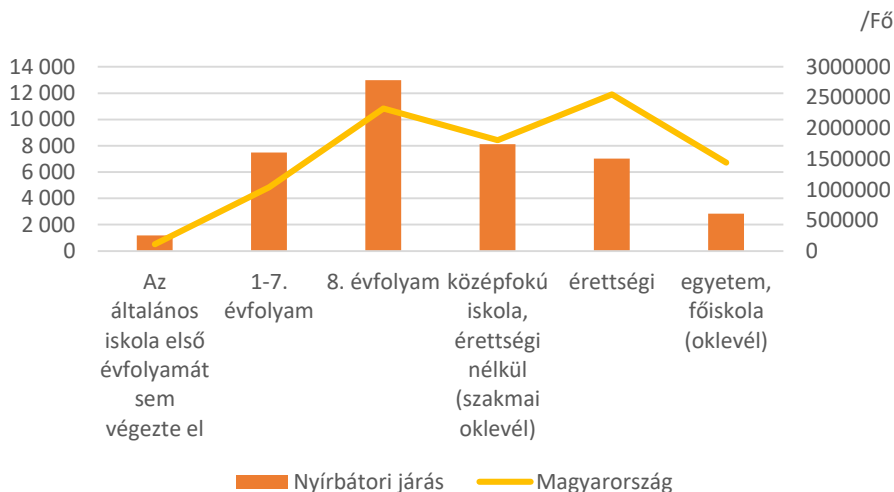
A roma népesség számáról és arányáról jegyzői becslések alapján elmondható, hogy a Nyírbátori járás legalább nyolc településén a lakosság ötöde roma származású (Farkas, 2012). A jegyzői adatlapok három település esetében (Máriapócs, Nyírgelse, Nyírpilis) hiányosak, így a fenti települések köre bővül. Terepkutatásom során egyértelműen azonosítottam, hogy Nyírpilis szintén szegregálódó település. A KSH adatbázisa szerint a Nyírbátori járás területén összesen 18 szegregátum található 7 településen (Encsencs, Máriapócs, Nyírbátor, Nyírbétek, Nyírbogát, Nyírgyulaj, Nyírlugos). A roma népesség jelentős részaránya mellett kritikus tényező a nem roma lakosság elvándorlásának felgyorsulása (Havas, 1999).

Megjegyzés: Máriapócs, Nyírgelse, Nyírpilis esetében nincs rendelkezésre álló adat

6. ábra: Roma népesség becsült aránya a településeken (jegyzői adatlapok)
 Forrás: saját szerkesztés (Farkas, 2012 alapján)

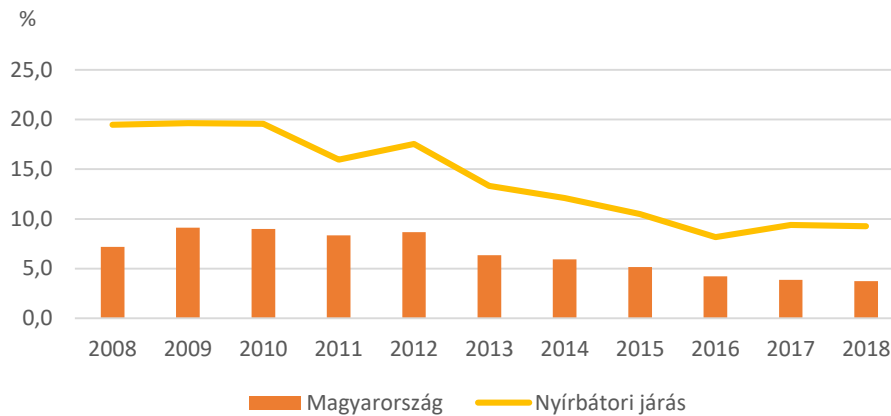
A roma népesség jelentős részaránya mellett kritikus tényező a nem roma lakosság elvándorlásának felgyorsulása (Havas, 1999). A járás lakosságának alacsony iskolázottságában (7. ábra) szerepet játszik, hogy a kvalifikált munkaerő elvándorol ebből a térségből (a járás belföldi vándorlási egyenlege negatív, 2018-ban 1000 lakosra 16 elvándorolt lakos jutott).

7. ábra: A 7 éves és idősebb népesség a legmagasabb befejezett iskolai végzettség szerint¹
 Forrás: saját szerkesztés (KSH adatok alapján)

¹ A 2011-es Népszámlálási adatok alapján.

Az elvándorlásban hangsúlyos szerepe van a lakosság országostól kedvezőtlenebb munkaerőpiaci és jövedelmi helyzetének. A térség számára az egyik legjelentősebb kihívást jelenti a fiatalok és a szakképzett munkaerő helyben tartása, foglalkoztatása. Ugyanakkor korlátozottak a járásban élő alacsony iskolázottságú lakosok lehetőségei a munkaerőpiacon.

8. ábra: Munkanélküliek arányának alakulása a Nyírbátori járásban
Forrás: saját szerkesztés (KSH adatok alapján)

A munkanélküliek aránya 2018-ban 3,7% volt országosan, a Nyírbátori járásban 9,3%. 2008-2016 között mind országosan, mind a járásban csökkent a nyilvántartott álláskeresők száma a munkaképes korúak százalékában, 2016-ot követően azonban ismét emelkedett az érték.

Ezen ellentét feloldására általánosan alkalmazható komplex oktatási és foglalkoztatási programok bevezetése szükséges, amely előkészítése a Nyírbátori járás székhelyén, Nyírbátorban 2015-ben elindult. A járásközpont komplex programja egyszerre célozza az oktatás és a foglalkoztatás területét, fókuszálva a szakirányú képzés (pl. újonnan induló egyetemi képzés), ösztöndíjrendszer és mentorálás, valamint lakhatási támogatások (pl. bérlakási program) nyújtotta előnyökre. A program első eredményei között említhető a népességcsökkenés megállítása.

A vizsgálat alapján a **2. hipotézis részben elfogadásra került**, és az alábbi tézist fogalmaztam meg:

T2: A Nyírbátori járás innovációs képességét tükröző és befolyásoló tényezők vizsgálata alapján megalapozottan kijelenthető, hogy a térség innovációs képességének fejlesztése az általános társadalmi innovációs megoldásokkal támogatható. A vizsgálat alapján az általánosan alkalmazott társadalmi innovációs eszközök adaptálhatók, és nem azonosítható be olyan speciális társadalmi innovációs megoldás, amely a Nyírbátori járás társadalmi innovációs képességét egyetlen megoldásként javítja.

A társadalmi innovációs potenciál meghatározása érdekében az alábbi feltételezésből indultam ki:

H3: A települések esetében (mikro szintű társadalmi innováció) meghatározható egy indikátorrendszer, amelyből képezhető egy társadalmi innovációs potenciál mutató.

Hipotézisem tesztelésére III. 4. 3. alfejezetben **szisztematikus szakirodalmi áttekintést és elemzést végeztem**, és az V. 3. fejezetben **komplex mutatót számítottam**. Szakirodalmi előzmények (Kocziszky, 2004, Benedek et al., 2015, Kocziszky et al., 2015, Nagy-Tóth, 2019, Varga et al., 2020) és témavezetői javaslat alapján a társadalmi innováció mérésének támogatására meghatároztam egy indikátorrendszert és egy társadalmi innovációs potenciál mutatót. A módszer jelen tézisfüzet III. 1. fejezetében került részletes bemutatásra. A Nyírbátori járás összességében jó helyzetben van az input indikátorok átlagát tekintve (0,338), amely magasabb, mint a megyei átlag. A járás 20 településéből 13 esetben magasabb értékeket láthatunk, mint a megyei átlag (0,327). Az input indikátor vonatkozásában átlag alatt teljesítő települések elsősorban a civil és nonprofit szervezetek, valamint a működő vállalkozások alacsony száma miatt tekinthetők kedvezőtlen helyzetűnek. A Nyírbátori járás átlagosan az output indikátorok tekintetében is némileg kedvezőbb helyzetben van (0,094), mint a megyei átlag, a járás településeinek felében az output indikátorok értéke meghaladja a megyei átlagot. A legmagasabb értékeket Nyírbátor (0,150), Nyírlugos (0,149) és Máriapócs (0,142) vonatkozásában láthatjuk, ez a fent említett nagyobb települések (városok) kedvező helyzetéhez illeszkedik (a járásban ez a három város van). Ezzel ellentétben Nyírderzs (0,046), Piricse (0,046) és Nyírvasvári (0,058) mutatja a legalacsonyabb értékeket. A kedvezőtlen helyzetű települések vonatkozásában az output indikátorok értéke jelentős mértékben elmarad a megyei átlagtól, különösen az egy főre jutó pályázati kifizetések alacsony és a szegregátumban élők magas aránya tekintetében. A Nyírbátori járás hatás indikátorok tekintetében is jobb helyzetben van átlagosan (0,275), mint a megyei átlag. Legmagasabb értékeket Nyírpilis (0,357), Máriapócs (0,321) és Kisléta (0,318) esetében figyelhetjük meg. Nyírpilis elsősorban a nagycsaládok arányát tekintve rendelkezik magas értékekkel (a terepkutatás alapján azonban kijelenthető, hogy jelentős mértékben roma származású, hátrányos helyzetű nagycsaládok élnek a településen). Máriapócs kedvező helyzetét az egy főre jutó magasabb jövedelemnek, a bűncselekmények alacsonyabb számának és a rendszeresen tisztított közterületek magasabb arányának köszönheti, valamint magas a tartós bentlakásos elhelyezést nyújtó intézmények férőhelyeinek száma (a településen két idősek otthona is működik). Kisléta esetében a tartós bentlakásos elhelyezést nyújtó intézmények férőhelyeinek száma több, mint tízszerese a megyei átlagnak (a település ápoló-gondozó otthonnak ad helyet). A legalacsonyabb értékek Ömböly (0,223), Penészlek (0,224) és Bátorliget (0,227) településeken figyelhetők meg. Ömböly és Penészlek esetében az alacsonyabb egy főre jutó jövedelem, valamint az egyszemélyes háztartások magasabb aránya vezet kedvezőtlen helyzethez. Noha Penészleken működik bentlakásos intézmény, ami az indikátor megyei átlagos értékének négyszere a település vonatkozásában, az 1 millió Ft alatt keresők aránya rendkívül alacsony, és így összességében kedvezőtlen a helyzet. Bátorligeten elsősorban a nagycsaládok alacsony aránya miatt kedvezőtlenebb a helyzet.

A Nyírbátori járás – az input, output és hatás indikátorokhoz hasonlóan – átlagosan magasabb komplex indikátorértékkel (0,236) rendelkezik, mint a megyei átlag (0,227).

A vizsgálatok alapján a **3. hipotézist elfogadtam**, és az alábbi tézist fogalmaztam meg:

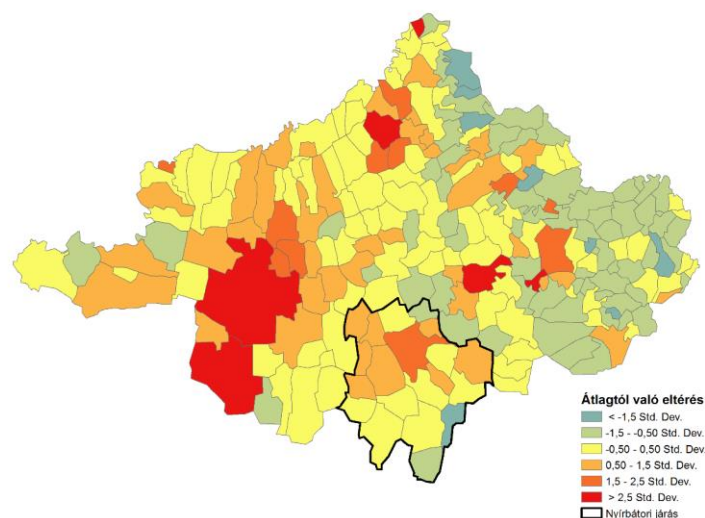
T3: A társadalmi innovációs potenciál egy település esetében (mikor szintű folyamat, lokális szintű mérés) az input, output és hatás indikátorcsoport átlagából meghatározható, és a társadalmi innovációt mérő komplex mutatóval számszerűsíthető.

A Nyírbátori járás tágabb környezet, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye vonatkozásában a társadalmi innovációs potenciál és néhány statisztikai mutató közti kapcsolat is vizsgálatom. A vizsgálathoz kapcsolódóan két hipotézist fogalmaztam meg. Az egyik hipotézis a társadalmi innovációs potenciál és a területi fejlettségi viszonyok közti kapcsolatra vonatkozik:

H4: A Nyírbátori járás és tágabb környezete, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye települései esetében a társadalmi innovációs potenciál és a területi fejlettségi viszonyok között sokrétű, összetett kapcsolat van. A település fejlettségét elsősorban a térszerkezet befolyásolja, amihez a társadalmi innovációs potenciál hozzájárul.

Hipotézisem tesztelésére az V. 3. fejezetben az egyes településekre vonatkozóan **az átlagtól való eltérést (szórást) számoltam, a Local Moran indexek számszerűsítését végeztem,** valamint az V. 4. 1. alfejezetben területi és strukturális hatások elemzése érdekében **shift-share analízist alkalmaztam.** A Nyírbátori járás vizsgálata során a társadalmi innovációs potenciál komplex mutatója alapján a települések rangsora meghatározható, amely kiegészítve a részvételi akciókutatás módszerével (interjú, esettanulmány) átfogó képet ad a járás településeiről.

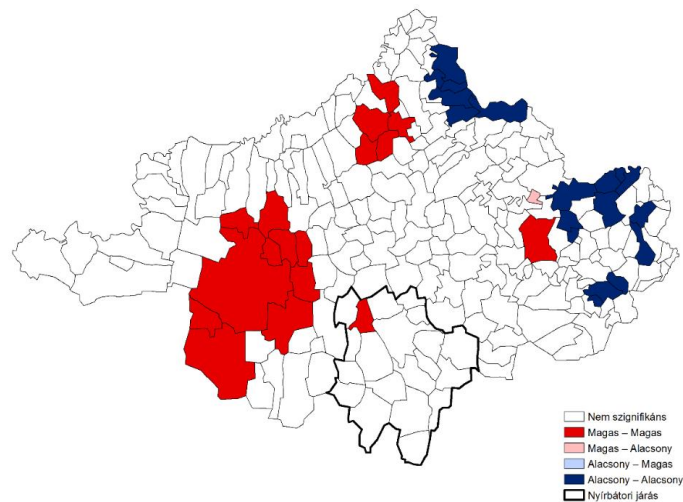
Az átlagtól való eltérés vizsgálata alapján kijelenthető, hogy a komplex mutató vonatkozásában a legmagasabb értékkel Nyírbátor (0,290), Máriapócs (0,280) és Nyírpilis (0,265) rendelkezik. A mutató alapján kedvezőbb helyzetű településeknek van potenciálja a változásra, ami egy pozitív elmozdulási lehetőség, ugyanakkor a területi folyamatok rövid távon alapvetően változatlanok (Nemes Nagy, 2009). A lassan változó területi folyamatokhoz illeszkedve 5-10 év is szükséges az elmozduláshoz. A komplex mutató legalacsonyabb értékei Ömböly (0,170), Nyírderzs (0,186) és Penészlek (0,196) településekhez tartoznak. Ömböly és Penészlek input és hatás indikátorai tekintetében jelentős lemaradást mutatnak, míg Nyírderzs elsősorban az output indikátorok alapján tekinthető kedvezőtlen helyzetűnek.

9. ábra: A társadalmi innovációs potenciál komplex mutató alakulása Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében

Forrás: saját szerkesztés (KSH adatok alapján, 2015-2018)

A vizsgálat során a térbeli autokorreláció lokális módszerét, a Local Moran I statisztikát alkalmaztam. A számítások során a Local Moran eredménye összevethető az abszolút adatokkal, és így megvizsgálható, hogy „a nagyfokú hasonlóság vajon a változó magas, vagy alacsony értékeinek koncentrációja, és fordítva” (Tóth, 2013, 62. o.). A Nyírbátori járás esetében Máriapócs térsége a legkedvezőbb helyzetű magas-magas klaszterbe tartozik. A térségben hangsúlyos az output és hatás indikátorok magas értéke, különösen a tartós bentlakásos elhelyezést nyújtó intézmények ezer főre jutó férőhelyeinek száma vonatkozásában (Máriapócson és a szomszédos településeken – Kisléta, Pócspetri, Nyírbátor, Nyírbogát, Nyírgyulaj – egyaránt működik tartós bentlakásos intézmény).

10. ábra: A társadalmi innovációs potenciált mérő komplex mutató Local Moran I-je Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében

Forrás: saját szerkesztés (KSH adatok alapján, 2015-2018)

Kiindulásként a településeket a komplex mutató alapján sorba állítottam, és a mutatószám növekedésével öt egyenlő számú csoportba (ötödökbe) osztottam (a megye települései vonatkozásában a társadalmi innovációs potenciált mérő komplex mutató értékeit, valamint az ötödöket az értekezés 10. számú melléklete ismerteti.). A kutatás során az egy főre jutó jövedelem nagysága és a társadalmi innovációs potenciál mutatószám segítségével kialakított települési csoportok (ötödök) közti kapcsolatot vizsgáltam. Fő kutatási kérdésem szerint azt vizsgáltam, mennyiben indokolja a megye településeinek az egy lakosra jutó jövedelmének nagyságát, valamint a jövedelem- és népességváltozását a társadalmi innovációs potenciál és a települések népességnagysága. Hipotézisem szerint a települések fejlettségét elsősorban a térstruktúra befolyásolja. A hipotézis tesztelésére shift-share analízist alkalmaztam.

7. táblázat: A jövedelemváltozás többlete/hiánya és annak összetevői a megye településein, 2001-2018 (%)

Társadalmi innovációs kategóriák	Összes	Társadalmi innovációs hatás	Településnagyság hatása
Első ötöd	-100	-51	-49
Második ötöd	-100	-40	-60
Harmadik ötöd	-100	-39	-61
Negyedik ötöd	-100	75	-175
Ötödik ötöd	100	29	71

Forrás: saját számítás

8. táblázat: A társadalmi innovációs kategóriák részesedése a jövedelemváltozás többletéből/hiányából és annak összetevőiből, 2001-2018 (%)

Társadalmi innovációs kategóriák	Jövedelem-többlet	Jövedelem-hiány	Társadalmi innováció hatása pozitív	Társadalmi innováció hatása negatív	Településnagyság hatása pozitív	Településnagyság hatása negatív
Első ötöd	0,0	27,2	0,0	36,7	0,0	18,8
Második ötöd	0,0	30,1	0,0	31,8	0,0	25,4
Harmadik ötöd	0,0	30,8	0,0	31,5	0,0	26,5
Negyedik ötöd	0,0	11,9	23,4	0,0	0,0	29,3
Ötödik ötöd	100,0	0,0	76,6	0,0	100,0	0,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: saját számítás

9. táblázat: A népességváltozás többlete/hiánya és annak összetevői a megye településein, 2001-2018 (%)

Társadalmi innovációs kategóriák	Összes	Társadalmi innovációs hatás	Településnagyság hatása
Első ötöd	100	90	10
Második ötöd	-100	-1031	931
Harmadik ötöd	-100	-141	41
Negyedik ötöd	100	-834	934
Ötödik ötöd	-100	-26	-74

Forrás: saját számítás

10. táblázat: A társadalmi innovációs kategóriák részesedése a népességváltozás többletéből/hiányából és annak összetevőiből, 2001-2018 (%)

Társadalmi innovációs kategóriák	Jövedelem-többlet	Jövedelem-hiány	Társadalmi innováció hatása pozitív	Társadalmi innováció hatása negatív	Település-nagyság hatása pozitív	Település-nagyság hatása negatív
Első ötöd	97,9	0,0	100,0	0,0	16,6	0,0
Második ötöd	0,0	2,6	0,0	30,3	40,0	0,0
Harmadik ötöd	0,0	16,2	0,0	26,1	11,2	0,0
Negyedik ötöd	2,1	0,0	0,0	19,6	32,2	0,0
Ötödik ötöd	0,0	81,2	0,0	24,1	0,0	100,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: saját számítás

A vizsgálat alapján kijelenthető, hogy az alapvető folyamatokat az alapvető (népességeloszlásban tükröződő) térstruktúra viszonyai határozzák meg, mivel abszolút értékben részesedésük elmarad a településnagyságtól. A társadalmi innováció csak módosítani képes az alapvetően a térstruktúra által meghatározott folyamatokat.

A települések társadalmi innovációs potenciál komplex mutatójához kapcsolódó vizsgálatok alapján **a 4. hipotézist elfogadtam**, és az alábbi tézist fogalmaztam meg:

T4: Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a települések fejlettsége elsősorban a népességnagyság függvénye, amit a társadalmi innovációs potenciál gyengén befolyásol. A települések társadalmi innovációs potenciálja és jelenlegi fejlettségi helyzetük együtt mozog, ugyanakkor a társadalmi innováció – a lassan változó területi folyamatokhoz igazodva – pozitív elmozdulási lehetőséget teremthet középtávon.

A társadalmi innovációs potenciál és néhány statisztikai mutató közti kapcsolat vonatkozásában megfogalmazott másik hipotézisem:

H5: A Nyírbátori járás és tágabb környezete, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye vonatkozásában a társadalmi innovációs potenciál nagysága meghatározó egy-egy település versenyképességében.

Hipotézisemet az V. 4. 2. alfejezetben **multiplikatív tényezőkre bontás** módszerével teszteltem. Kutatási kérdésként vizsgáltam, milyen összefüggés értelmezhető a versenyképesség és a társadalmi innovációs potenciál között a megye adott települései vonatkozásában. Vizsgálatomban Nemes Nagy (2005) megközelítését, a tényezőkre bontás módszerét alkalmaztam. A multiplikatív tényezőkre bontás alkalmazásával a gazdasági fejlettség, vagyis az egy lakosra jutó GDP többféleképpen felbontható egyéb komponensekre. Kiindulva Nemes Nagy kutatásából, az egyes tényezők terén jelentkező lemaradást vagy előnyt az országos átlaghoz viszonyítottam, és az alábbi jelöléseket alkalmaztam:

- 1 az országos átlag feletti,
- 0 az országos átlag alatti tényezőket jelöli.

Az első számérték a lakossági jövedelmeket, a második a termelékenységet, a harmadik a foglalkoztatottságot, a negyedik pedig a korszerkezeti tényezőt jelöli.

11. táblázat: Versenyképesség a komplex indikátor segítségével kialakított települési csoportokban, 2001-2018

Évek	Első ötöd	Második ötöd	Harmadik ötöd	Negyedik ötöd	Ötödik ötöd
2001	0000	0000	0000	0000	1111
2002	0000	0000	0000	0000	1111
2003	0000	0000	0000	0000	1111
2004	0000	0000	0000	0000	1111
2005	0000	0000	0000	0000	1111
2006	0000	0000	0000	0000	1111
2007	0000	0000	0000	0000	1111
2008	0000	0000	0000	0000	1111
2009	0000	0000	0000	0000	1111
2010	0000	0000	0000	0000	1111
2011	0000	0000	0000	0000	1111
2012	0000	0000	0000	0001	1111
2013	0000	0000	0000	0001	1111
2014	0000	0000	0000	0001	1111
2015	0001	0000	0000	0001	1111
2016	0001	0000	0000	0001	1110
2017	0001	0000	0000	0001	1110
2018	0001	0000	0000	0001	1110

Forrás: saját számítás

A vizsgálat alapján megállapítható, hogy csak a társadalmi innovációs szempontból legkedvezőbb helyzetű ötödik ötödbe tartozó települések vonatkozásában figyelhető meg versenyelőny Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, amely 2001 és 2015 között komplex volt, ezután viszont a demográfiai arculat romlása miatt már csak többtényezős versenyelőny. A többi településcsoport esetében komplex vagy többtényezős versenyhátrány mutatkozik a megyében.

A vizsgálat alapján az **5. hipotézis elfogadásra került**, és az alábbi tézist fogalmaztam meg:

T5: Szabolcs-Szatmár-Bereg megye települései vonatkozásában, gazdasági értelemben csak a legkedvezőbb társadalmi innovációs helyzetű települések versenyképesek, a többi – komplex mutató alapján meghatározott – csoport egyértelműen versenyhátrányos. A legmagasabb társadalmi innovációs potenciáltól eltérő értékkel rendelkező települések esetében többtényezős vagy komplex a versenyhátrány.

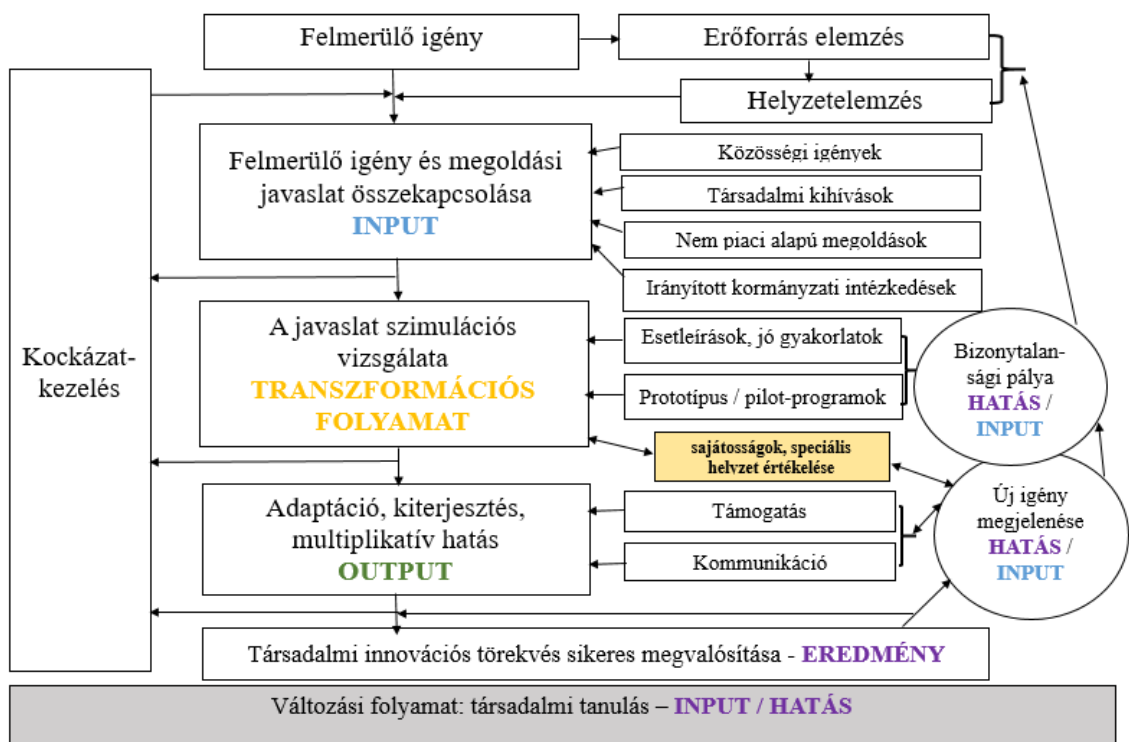
Az értekezés újszerű eredménye a társadalmi innovációs logikai folyamat adaptív modelljének meghatározása. A kutatás kiindulópontjaiként a társadalmi innovációs folyamat vonatkozásában az alábbi hipotézist fogalmaztam meg:

H6: A társadalmi tanulás folyamata kapcsolódik a társadalmi innováció folyamatához. A társadalmi tanulás előfeltétele és egyben eredménye a változási (tanulási) folyamatnak. A társadalmi innovációs jó gyakorlatok meghatározott szempontok alapján történő rögzítése és elemzése lehetővé teszi a folyamat adaptív modelljének meghatározását.

Hipotézisemet az V. 5. fejezetben a **részvételi akciókutatás módszereivel (megfigyelés, dokumentumelemzés, esettanulmány)** vizsgáltam, valamint **induktív logikán alapuló interjú** segítségével gazdagítottam a hipotézis által korábban felvázolt elméleti keretet.

A kutatás során 2016-tól kezdődően **kutatási naplót** vezettem (268 kézzel írott oldal), az interjúkat rögzítettem (**78 interjú**, közel 130 órás hanganyag), és több, mint 1500 fotót készítettem. Konkrét, szó szerinti idézetekkel dolgoztam, valamint dokumentáltam az egyes akciók során létrejött változásokat (tervezett és valós folyamatok). Ezen dokumentálás során videófelveteleket, hangfelveteleket, valamint a különféle csoportos munkákat dokumentáló anyagokat (meghívók, összefoglaló jelentések) készítettem, és elemeztem.

A modell meghatározása során arra törekedtem, hogy a szakirodalmi áttekintés révén feltárt társadalmi innovációs folyamatmodellek elemeit integrálva határozzam meg a társadalmi innovációs folyamatot. A járás társadalmi innovációs folyamatainak vizsgálata során egyértelműen kirajzolódott, hogy az egyes törekvések sikeres megvalósítása elképzelhetetlen a helyi lakosság aktív részvétele nélkül. A járás sajátos jellemzői és hátrányos helyzete indokolja a statisztikai elemzések mellett a részvételen alapuló vizsgálatot. A lakosság döntésekben való részvétele mellett kutatói szerepkörömben nem csak megfigyelőként vettem részt a fejlesztési folyamatokban, hanem a kutatásban résztvevőkkel szorosan együttműködve. A hagyományos kutatói hozzáállástól és feladatoktól eltérően a vizsgálat során az előre meghatározott kutatási feladatokat, a társadalmi innovációs kezdeményezések megtervezését és megvalósítását a kutatásba bevont személyekkel és szervezetekkel közösen végeztük. A közös munka elsősorban megbeszéléseken, egyeztető fórumokon és workshop-ok keretein belül zajlott. A társadalmi innovációs kutatásokban újszerű módszertani megközelítést (részvételi akciókutatás) és az ezt validáló vizsgálatot mutattam be. Az elmélet és a gyakorlat összekapcsolása érdekében az induktív logikán alapuló interjúk eredményei szintén a folyamatmodell részévé váltak. A kutatás elérte az „elméleti telítettség” állapotát (Glaser-Strauss, 1967, Csedő, 2006), a további interjúk és esetelemzések már nem képesek bővíteni az elméleti keretet.

11. ábra: Az adaptív társadalmi innovációs folyamatmodell
 Forrás: saját szerkesztés

A vizsgálat alapján megállapítható, hogy a társadalmi innováció dinamikus spirál alakú folyamat, amely egyfajta visszacsatolási hurkok és állandó kockázatértékelés segítségével társadalmi tanuláson alapul és tanulást eredményez. A társadalmi innovációs törekvés eredménye ugyanakkor függ a kockázatkezeléstől és a szerencse-faktortól (Vilmányi, 2019). A kutatás alapján **a 6. hipotézist elfogadtam**, és az alábbi tézis került megfogalmazásra:

T6: Az adaptív folyamatmodell alkalmas a társadalmi innovációs folyamat logikai struktúrájának meghatározására, valamint a társadalmi innováció kiindulópontját és eredményét is jelentő társadalmi tanulási folyamat azonosítására. A folyamatmodell – a Nyírbátori járás sajátosságaira fókuszálva – kiemelt figyelmet fordít a hátrányos helyzetű csoportok által megfogalmazott kihívásokra és kezelési módjukra.

III. 3. Az eredmények felhasználhatósága, további kutatási irányok

A kutatás keretein belül elsősorban a mikro szintű társadalmi innovációs folyamatok mérési kihívásait vizsgáltam. A kutatás korlátjának számít az általánosíthatóság szempontjából, hogy vizsgálataimat a komplex programmal fejlesztendő Nyírbátori járásban végeztem, abból a feltételezésből kiindulva, hogy a halmozottan hátrányos helyzetű térségek esetében a társadalmi innováció mint új eszköz, modell kínál megoldásokat a társadalmi kihívásokra, problémákra. A társadalmi innovációs folyamat adaptív modellje, valamint a település szintű komplex mutató meghatározása új kutatási irányokat is kijelölt számomra.

Egyrészt további vizsgálatot követel meg az egyes **mérési szintek közti kapcsolat meghatározása**, mérési módszereik összekapcsolása.

Másrészt további kutatási feladatokat jelent a jó gyakorlatok adatbázisának kidolgozása. A kutatás alapján megállapítható, hogy az általánosan alkalmazott társadalmi innovációs megoldások alkalmasak a Nyírbátori járás innovációs képességének fejlesztésére. Nincs egyetlen jó megoldás, a vizsgált gyakorlatok bármelyike adaptálható más települések számára. Mindezen megállapítások előre vetítik, hogy egy ún. **jó gyakorlatok tára praktikus és gyakorlati tanácsokat nyújthat a döntéshozók, a társadalmi innovációs folyamat résztvevői számára.**

Harmadrészt – a fentiekhez igazodva – további vizsgálatot igényel **a társadalmi innovációs törekvések generálásának támogatása.** Korábbi kutatásainkban (Veresné et al., 2019) arra az eredményre jutottunk, hogy a társadalmi innováció generálását támogató adatbázis hatalmas adatmennyisége miatt célszerű informatikai megoldást igénybe venni, azaz szükséges egy támogató rendszer bevezetése. Módszertani vizsgálatunk eredményeként a fuzzy logika alkalmazását támogatjuk. A fuzzy rendszer képes egyidőben több adattípust kezelni és kiválóan kombinálható a döntési fákkal. Az adatbázis folyamatosan frissítendő az új jó gyakorlatokkal és statisztikai adatokkal, és meghatározott szempontrendszer mentén dokumentálható.

A fenti kutatási irányok további vizsgálata fontos összefüggések feltárását eredményezheti, amely kiegészítheti a jelen értekezés keretei között végzett vizsgálatokat.

Irodalomjegyzék

1. Adams, R. – Jeanrenaud, S. – Bessant, J. – Denyer, D. – Overy, P. (2016): Sustainability-oriented innovation: A systematic review, *Int. J. Manag. Rev.*, 18, pp. 180-205.
2. Balaton K. – Varga K. (2017): Social innovation and competitiveness – a literature review of the theoretical work in the field, *REVIEW of Economic Studies and Research Virgil Madgearu*, 10, No. 2, pp. 27-42.
3. Balaton, K. – Dobák, M. (1991): Mennyiségi és minőségi módszerek az empirikus szervezetkutatásban, In: Antal-Mokos, Z. – et al. (szerk.): *Módszertani gyűjtemény a vezetés és szervezés tárgyhoz*, Aula Kiadó, Budapest
4. Benedek, J. – Kocziszky, Gy.- Veresné Somosi, M. – Balaton, K. (2015): Regionális társadalmi innováció generálása szakértői rendszer segítségével, *Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek*, XII. évf., 2. szám, pp. 4-22.
5. Bulut, C. – Eren, H. – Halac, DS. (2013): Social Innovation and Psychometric Analysis, *Procedia – Social and Behavioral Sciences* 82. pp. 122-130.
6. Bund, E., Gerhard, U., Hoelscher, M. – Mildemberger, G. (2015): A methodological framework for measuring social innovation, *Historical Social Research, Special Issue: Methods of Innovation Research: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches*, Vol. 40(3), pp. 48-78.
7. Csedő, Z. (2006): Szervezeti változás és változásvezetés a folyamatos differenciálódás és integráció tükrében: az innovatív gyógyszeripar példája, PhD disszertáció, Budapest: BCE, Vezetéstudományi Intézet, Vezetés és Szervezés Tanszék
8. De Palo, C. – Karagiannis, St. – Raab, R. (2018): Innovation and inequality in the EU: for better or for worse?, EUR 29303 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg
9. Drucker, P. (1985): *Innovation and entrepreneurship*, Harper & Row, Publishers, New York
10. EC (2014): Az EU kutatási és innovációs keretprogramja, Európai Unió, https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/sites/horizon2020/files/H2020_HU_KI_0213413HUN.pdf (letöltés ideje: 2017. 03. 07.)
11. Eichler, G. M. – Schwarz, E. J. (2019): What Sustainable Development Goals Do Social Innovation Address? A Systematic Review and Content Analysis of Social Innovation Literature, *Sustainability*, 11, 522
12. Ewers, H. J. – Benck, A. (1992): Innovationsorientierte Regionalpolitik – Zwischenfazit eine Forschungsprogramms, In: Birgh, H. – Schalk, H. J. (eds.): *Regionale und sektorale Strukturpolitik*, Münster, Germany, pp. 309-341.
13. Farkas, Zs. (2012): Nyírbátori kistérség, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, Észak-alföldi régió – Kistérségi helyzetelemzés, MTA TK, Gyerekesély-kutató Csoport, https://gyerekesely.tk.mta.hu/uploads/files/Kistersegi-tukor-Nyirbator_gyek-template.pdf (letöltés ideje: 2017. 10. 12.)
14. Freeman, C. (1988): Japan: A new national innovation system? In: Dosi, G. et al. (eds.): *Technology and Economy Theory*, London, Printer
15. Glaser, B. – Strauss, A. (1967): *The discovery of grounded theory: strategies for qualitative research*, New York, Aldine de Gruyter

16. Havas, G. (1999): A kistelepülések és a romák In: Glatz, F. (szerk.): A cigányok Magyarországon. Magyarország az ezredfordulón, MTA, Budapest, pp. 163–204.
17. Kleverbeck, M. – Krlev, G. – Mildemberger, G. – Strambach, S. – Thurmann, J-F. – Terstriep, J. – Wloka, L. (2019): Indicators for Measuring Social Innovation, In: Howaldt, J. et al. (eds.): Atlas of Social Innovation – 2nd Volume: A World of New Practices, Oekom Verlag GmbH, pp. 98-101.
18. Kocziszky, Gy. – Veresné Somosi, M. – Balaton, K. (2015): Társadalmi innováció mérésének sajátosságai, In: „Mérleg és Kihívások” IX. Nemzetközi Tudományos Konferencia, Konferencia Kiadvány (szerk.: Lipták Katalin), pp. 288-301.
19. Központi Statisztikai Hivatal (2016): A komplex programmal fejlesztendő járások jellemzői, <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/kompjar14.pdf> (letöltés ideje: 2017. 10. 20.)
20. Kunz, R. (2003): Five steps to conducting a systematic review, J. R. Soc. Med.
21. Moulaert, F. – Martinelli, Fl. – Swyngedouw, E. – Gonzalez, S. (2005): Towards Alternative Model(s) of Local Innovation, Urban Stud. 42, pp. 1969-1990.
22. Mulgan, G. – Tucker, S. – Ali, R. – Sanders, B. (2007): Social Innovation – what it is, why it matters and how it can be accelerated, The Young Foundation
23. Nagy Zoltán –Tóth Géza (2019): A társadalmi innovációs potenciál mérési lehetőségei Borsod-Abaúj-Zemplén példáján. Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek XVI. évf. 2. szám, pp. 97-109.
24. Nemes Nagy József (2009): Terek, helyek, régiók, Akadémiai Kiadó, Budapest
25. Nemes Nagy, J. (1990): Területi egyenlőtlenségek dimenziói – Adalékok egy „kvázi-elmülethez”, Tér és Társadalom, 4. évf., 2, pp. 15-30.
26. Nemes Nagy, J. (szerk.) (2005): Regionális elemzési módszerek, ELTE Regionális Földrajzi Tanszék, MTA-ELTE Regionális Tudományi Kutatócsoport, Budapest
27. OECD (1963): The Measurement of Scientific and Technical Activities (Frascati Manual), Paris
28. Péntes, J. – Tátrai, P. – Pásztor, I. Z. (2018): A roma népesség területi megoszlásának változása Magyarországon az elmúlt évtizedekben, Területi Statisztika, 2018, 58(1), pp. 3–26.
29. Pol, E. – Ville, S. (2009): Social innovation: Buzz word or enduring term? The Journal of Socio-Economics 38. pp. 878-885.
30. Rüede, D. – Lurtz, K. (2012): Mapping the various meanings of social innovation: Towards a differentiated understanding of an emerging concept, EBS Business School, Research Paper Series 12-03
31. Schmitz, B. – Krlev, G. – Mildemberger, G. – Bund, E. – Hubrich, D. (2013): Paving the Way to Measurement – A Blueprint for Social Innovation Metrics. A short guide to the research for policy makers. A deliverable of the project: “The theoretical, empirical and policy foundations for building social innovation in Europe” (TEPSIE), European Commission – 7th Framework Programme
32. Szendi D. (2018): A társadalmi innovációs potenciál mérésének lokális szintű lehetőségei, Erdélyi Társadalom, 16 (1), pp. 31-58.
33. Tóth, G. (2013): Bevezetés a területi elemzések módszertanába, Miskolci Egyetem, Miskolc
34. Varga, K. – Nagy, Z. – Tóth, G. (2020): Possibilities for measuring social innovation potential: the example of Borsod-Abaúj-Zemplén County, Theory, Methodology, Practice – megjelenés alatt

35. Varga, K. (2017): Társadalmi innováció az önkormányzatok működésében, In: (szerk. Lipták K.): Társadalmi innováció és felelősségvállalás Észak-Magyarországon, Miskolc, pp. 7-15.
36. Veresné Somosi M. – Varga K. (2018): How does social innovation contribute to solving social problems?- A processoriented framework for measuring social innovation, European Journal of Social Sciences, Education and Research, Volume 12, Nr. 1, pp. 68-83.
37. Veresné Somosi M. – Varga K. – Kocziszky Gy. (2019): Step by Step for Social Innovation with Neuro-Fuzzy Modelling, European Journal of Economics and Business Studies Volume 5, Nr. 1, pp. 13-23.
38. Vilmányi, M. (2019): A társadalmi innováció kérdései. „A digitális gazdaság perspektívái: társadalmi innovációk business és non-business területeken” kerekasztal beszélgetés, Szeged, 2019. november 6.
39. Webb, E. J. et al. (1966): Unobtrusive Measures: Nonreactive Research in the Social Sciences, Chicago: Rand McNally
40. Widuto, A. (2019): Regional inequalities in the EU, EPRS | European Parliamentary Research Service, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/637951/EPRS_BRI\(2019\)637951_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/637951/EPRS_BRI(2019)637951_EN.pdf) (letöltés ideje: 2020. 05. 02.)

A szerző témához köthető publikációi

1. Varga, K. – Tóth, G. – Nagy, Z. (2020): Examination of Social Innovation Potential Characteristics in the Example of Borsod-Abaúj-Zemplén County, THEORY METHODOLOGY PRACTICE: CLUB OF ECONOMICS IN MISKOLC 16:01 pp. 65-76.
2. Varga, K., (2020): Social innovation for the welfare of the community. International Journal of Engineering and Management Sciences / Műszaki és Menedzsment Tudományi Közlemények, 5.(1.)
3. Veresné, S. M. – Kocziszky, Gy. – Nagy, Z. – Varga, K. (2020): Training Based Change Management Problem for Social Innovation. In: Proceedings of the 11th International Multi-Conferences on Society and Information Technologies: ICSIT 2020. pp. 76–84.
4. Varga, K. (2019): Methodological Challenges in Measuring Social Innovation - Literature review. In: Doktoranduszok Fóruma 2018: A Gazdaságtudományi Kar szekciókiadványa. pp. 105–110.
5. Varga, K. (2019): Measuring model of the social innovation process. In: V. Winter Conference Of Economics PhD Students And Researchers : Book of Abstracts. p. 134.
6. Varga, K. – Tóth, Z. – Tóth-Kiss, A. (2019): Innovation today - a complex innovation approach to social and technical innovations. International Scientific Journal Innovations, 7.(1.), pp. 13–17.
7. Varga, K. (2019): Társadalmi innovációs folyamatok egy hátrányos helyzetű járásban. In “Mérleg és Kihívások” XI. Nemzetközi Tudományos Konferencia. pp. 403–414.
8. Varga, K. (2019): Társadalmi innovációs törekvések megvalósítási lehetőségei az Abaúji térségben. Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek, 16(2), pp.73–86.
9. Varga, K. (2019): Társadalmi innovációs törekvések a Nyírbátori járásban. In: Műszaki tudomány az Észak-kelet Magyarországi Régióban 2019 : konferencia előadásai. pp. 432–435.

10. Varga, K. – Tóthné Kiss A. (2019): Innováció napjainkban- komplex innovációs attitűdvizsgálat a társadalmi és üzleti innovációk terén. In Közgazdász Doktoranduszok és Kutatók V. Nemzetközi Téli Konferenciája : Konferenciakötet. pp. 696–706.
11. Varga, K. (2019): A társadalmi innovációs folyamat mérési modellje. In Közgazdász Doktoranduszok és Kutatók V. Nemzetközi Téli Konferenciája : Konferenciakötet. pp. 707–714.
12. Varga, K. (2018): Methodological Challenges in Measuring Social Innovation. In Emerging Markets Economics and Business. Contributions of Young Researchers. pp. 273–276.
13. Varga, K. (2018): Social innovation - a way to solve social problems. In Multiscience XXXII. MicroCAD International Multidisciplinary Scientific Conference.
14. Varga, K. (2018): Subregional social innovation efforts - disadvantaged settlements and catching-up tools. In Doktoranduszok Fóruma - Gazdaságtudományi Kar szekciókiadványa, pp. 71–76.
15. Balaton, K. – Varga, K. (2017): Társadalmi innováció és versenyképesség. In „Mérleg és Kihívások” X. Nemzetközi Tudományos Konferencia („Balance and Challenges” X. International Scientific Conference), pp. 35–46.
16. Balaton, K. – Varga, K. (2017): Social innovation and competitiveness – a literature review of the theoretical work in the field. Virgil Madgearu Review of Economic Studies and Research, 10.(2.), pp.27–42.
17. Tóthné, Kiss A. – Balaton, K. – Varga, K. (2017) Üzleti és társadalmi innovációk beágyazottsága, kapcsolata. In ICUBERD 2017. pp. 329–342.
18. Varga, K. (2017): A regionális társadalmi innováció kérdései. International Journal of Engineering and Management Sciences / Műszaki és Menedzsment Tudományi Közlemények, 2.(4.).
19. Varga, K. – Tumik, Á. (2017): Lean adaptációk a társadalmi innovációk törvényszerűségei mentén. In Tavaszi Szél (Spring Wind) tanulmánykötet 2. pp. 518–524.
20. Varga, K. (2017): Társadalmi innováció mérési lehetőségei. In Tavaszi Szél (Spring Wind) tanulmánykötet 2. pp. 504–517.
21. Varga, K. (2017): Measuring Social Innovation. In: DSCIM - 1st Doctoral Students Conference on Innovation Management. pp. 16–22.
22. Varga, K. (2017): Társadalmi innováció és versenyképesség mérése. In: MultiScience - XXXI. microCAD International Multidisciplinary Scientific Conference.

Köszönetnyilvánítás

"A disszertációban ismertetett kutató munka az EFOP-3.6.1-16-2016-00011 jelű „Fiatalodó és Megújuló Egyetem – Innovatív Tudásváros – a Miskolci Egyetem intelligens szakosodást szolgáló intézményi fejlesztése” projekt részeként – a Széchenyi 2020 keretében – az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg."